

Göteborgs Universitet
Institutionen för Socialt Arbete
Vetenskapligt arbete i socialt arbete
Ht09

Ungdomars hälsa i spåren av finanskrisen

— En kvalitativ studie om hur finanskrisen påverkat ungdomars hälsa och livssituation

C-uppsats
Socionomprogrammet
Författare: Gabriel Bulun och Marie Andersson
Handledare: Tore Brännberg

Abstract

Titel: ”Ungdomars hälsa i spåren av finanskrisen” – En kvalitativ studie om hur finanskrisen har påverkat ungdomars hälsa och livssituation.

Författare: Gabriel Bulun & Marie Andersson

Handledare: Tore Brännberg

Nyckelord: finanskris, skola, ungdomar, hälsa

Syftet med denna C-uppsats är att undersöka om det finns något samband mellan den rådande finanskrisen och barns hälsa och hur detta i så fall påverkar barns livssituation. Vi vill undersöka hur professionella som arbetar med barn uppfattar situationen utifrån de upplevelser och samtal de haft med barn i skolan.

Våra frågeställningar är:

- Vilka samband kan det finnas mellan barns hälsa och finanskrisen?
- På vilket sätt har finanskrisen, direkt eller indirekt, påverkat barnens livssituation?
- Hur tror de professionella att barnen påverkas av finanskrisen?

För att uppnå vårt syfte och besvara våra frågeställningar har vi valt att ha en kvalitativ ansats. Vi har intervjuat personal från två olika skolor ifrån två olika stadsdelar i Göteborg för att kunna jämföra vår empiri. I analysen av vårt empiriska material har vi utgått ifrån systemteori samt social konstruktionism.

Ett av våra resultat har varit att finanskrisen har påverkat ungdomarna på flera olika sätt. En av de platser där ungdomarna påverkats av finanskrisen är skolan, eftersom det är en plats där det gjorts stora nedskärningar, både innan och under finanskrisen. Ungdomarnas oro av finanskrisen är inte särskilt märkbar ännu, men den finns och förutspås öka.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1:1 Bakgrund	2
1:2 Syfte och frågeställningar	3
1:3 Begreppsförklaring.....	4
2. Tidigare forskning och Teori.....	7
2:1 Tidigare forskning	7
2:1:1 1990-tals krisen i våra minnen.....	7
2:1:2 Barn som oroas av finanskrisen	9
2:2 Teori.....	11
2:2:1 Systemteori.....	11
2:2:2 Social konstruktionism	14
3. Metod.....	18
3:1 Val av metod och tillvägagångssätt.....	18
3:2 Urval och intervjuernas genomförande.....	19
3:3 Litteratursökning	21
3:4 Analys och bearbetning av materialet	22
3:5 Förförståelse	22
3:6 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	22
3:7 Etiska överväganden.....	23
4. Resultat och analys	25
4:1 Respondenternas egna erfarenheter och uppfattningar	25
4:1:1 Erfarenheter av finanskrisen.....	25
4:2 Främjande faktorer för Hälsa/Utveckling.....	26
4:3 Ekonomi och organisation.....	27
4:3:1 Krisen innan finanskrisen.....	27
4:3:2 Organisation.....	28
4:4 Ungdomarnas oro.....	29
4:5 Effekter av finanskrisen	32
4:5:1 Skolornas besparningar och nedskärningar	32
4:5:2 Elever	35
4:6 Lärdomar av en ekonomisk kris.....	37

4:7 Sammanfattning empiri	38
5. Slutdiskussion.....	39
5:1 Förslag på vidare forskning	41
Referenser	42
Litteratur.....	42
Internet.....	43
Bilaga 1	44

1. Inledning

Låt oss leka med tanken att någon i vår egen familj eller närhet blir av med jobbet. Hur skulle då detta kunna påverka ens livssituation? Ett jobb innebär mycket mer än bara en ekonomisk trygghet, det är också en social gemenskap där man träder in i en viss roll. Förlusten av ett jobb innebär inte bara att inkomsterna i hushållet blir lägre, utan känslan av att inte känna sig tillräcklig, att känna sig maktlös är värre. Jobbet är för många en del av vardagen och att släppa sådana vardagsrutiner kan vara väldigt ohälsosamt (De Vylder, 1997).

Det våra tankar genast leder in oss i vid denna typ av problematik är självklart de vuxnas situation och deras handlingsstrategier för att klara sig ur kriser. Vi har lätt för att glömma att det finns mycket mer runt omkring som påverkas av finanskrisen, av nedskärningarna, av arbetslösheten och det allt mer tuffa samhällsklimatet som uppstår. Det vi ofta glömmet är naturligtvis den grupp som oftast inte tas med i denna typ av diskussion, nämligen barnen. De finns ständigt närvarande, de finns med i samhället, i skolorna och i familjen osv. Det säger sig självt att även dessa påverkas när familj och andra institutioner runt omkring i samhället påverkas. Om de vuxna har svårt att hantera en kris som denna, hur ska då barnen kunna göra det?

Vi har ett intresse av att undersöka hur barnens situation ser ut vid en finanskris. Det är framför allt barnen som är vår morgondag, vår framtid. Därför är det också viktigt att vi känner till hur de påverkas av den nu rådande krisen. Med en bättre förståelse för barnens upplevelser kan vi hjälpa dem bättre.

Eftersom finanskrisen är något som har berört många måste vi avgränsa oss i vår undersökning. Vi har därför valt att undersöka hur *högstadiungdomar* påverkats av finanskrisen. Anledningen till att det är just högstadiungdomar beror på att vi anser att de befinner sig i en intressant ålder och mognad. De besitter också en så pass god kunskapsnivå att de bör känna till finanskrisen och samtidigt kunna reflektera runt den. Skolan är en plats där de unga människorna tillbringar en stor del av sina liv och påverkas såväl positivt som negativt i sin utveckling (Giota i Larsson, 2005). För att försöka hitta förståelse för att besvara på vårt syfte och våra frågeställningar kommer vi dock inte att intervjua ungdomarna själva, utan istället personal från skolorna som arbetar med eleverna dagligen.

Till hjälp har vi tidigare forskning som bl.a. redovisar hur situationen såg ut för ungdomarna under 1990-talskrisen. Vi har även en färsk undersökning som menar att barn oroas mer eller mindre av finanskrisen. Vi har valt två teorier vi anser vara betydelsefulla för undersökningen. De teorier vi valt att belysa vårt empiriska material med är *systemteori* samt *social konstruktionism*. Mer om dessa följer i det kommande teoriavsnittet längre fram.

1:1 Bakgrund

Finanskrisen är idag ett hett ämne i världspolitiken, inte minst för att det är en kris som berört stora delar av världen. Den rådande finanskrisen har påverkat rika som fattiga länder, allt från världsmakter som USA till mindre inflytelserika länder såsom Island. Det som endast började med nyhetsrubriker har blivit på riktigt och det många fruktade verkar nu ha blivit verklighet.

Finanskrisen bröt ut i mitten av 2008 i USA där den initierades av en s.k. finansbubbla som sedan spred sig vidare likt en epidemi över världen. Orsaken till denna finansiella bubbla beror på flera faktorer, men i huvudsak handlar det om en situation där människor betalar ett pris för finansiella tillgångar som överstiger det reella värdet på tillgången (Bergqvist, 2009). Det som hände i USA var att banker gjorde enorma kreditförluster på fastighetslån. För att enkelt beskriva den komplicerade finanskrisens uppkomst kan man säga att bankerna i USA lånade ut pengar till människor utan att egentligen kontrollera deras tillgångar och återbetalningsförmåga. Människor som inte borde ha fått lån fick det på spekulation. (Bergqvist, 2009).

Finanskrisens dominoeffekt

I Sverige har man inte påverkats i samma utsträckning som man har i USA och andra delar av världen. En av orsakerna tros vara de erfarenheter de svenska bankerna haft efter den s.k. 1990-talskrisen i Sverige (Bergqvist, 2009). Det går dock inte att försöka mörka att krisen även fått negativa effekter i Sverige. Detta märker vi framför allt när man på regeringsnivå diskuterar om olika så kallade räddningspaket som ska tillämpas för att stabilisera läget på marknaden. Andra viktiga samhällsproblem som ofta står med på agendan, såsom miljöfrågorna, prioriteras mindre. Finanskrisen anses vara ett allt viktigare problem att ta itu med. Regeringen har också till följd av detta valt att skära ner inom den offentliga sektorn för att spara pengar. Just kommunala verksamheter blir ofta slagpåsar vid besparingstider och detta märks när man nu gjort flera nedskärningar inom bl.a. sjukvården, äldreomsorgen, skolor etc. runt om i landet.

Vi har också fått erfara hur stora personalnedskärningar gjorts inom industri- och byggsektorn, både i storstäderna och ute på landsbygden. I Göteborg är Volvo ett av de större företag som drabbats hårdast, vilket lett till att de sagt upp stora delar av sin personalstyrka.

I och med de stora varslen runt om i landet har den stigande arbetslösheten bl.a. lett till att socialbidragen ökat. De rapporter som nu börjar dyka upp tyder på att det ser fortsatt mörkt ut. Enligt en enkätundersökning som Sveriges Television har gjort visar det sig att i princip samtliga kommuner förbereder sig på en fortsatt ökning av socialbidragstagande, framför allt efter detta årsskifte 2009/2010 (www.svt.se). Vi kan därför konstatera att finanskrisen inte är över än, det vi har sett kanske bara är början.

1:2 Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande studie är att försöka se om det finns något samband mellan den rådande finanskrisen och barns hälsa och hur detta i så fall påverkar barns livssituation. Vi vill undersöka hur professionella, som arbetar med barn, uppfattar situationen utifrån de upplevelser och samtal de haft med barn i skolan. Studien är av jämförande art vilket innebär att två olika skolor från två olika stadsdelar ingår.

Frågeställningar

De frågeställningar vi kommer att använda för att studera och beskriva syftet med studien är följande:

- Vilka samband kan det finnas mellan barns hälsa och finanskrisen?
- På vilket sätt har finanskrisen, direkt eller indirekt, påverkat barnens livssituation?
- Hur tror de professionella att barnen påverkas av finanskrisen?

1:3 Begreppsförklaring

Livssituation

Ur ett psykosocialt synsätt innebär *livssituation/livsperiod* att man möter människor där de befinner sig och agerar utifrån detta. Det är ett sätt att förklara hur människors situation ser ut i det liv de lever vid den aktuella tidpunkten (Bernler, 1999). Filosofen, Søren Kierkegaard har skrivit något som vi tycker fångar upp och beskriver begreppet väldigt bra: *"Om jag vill lyckas med att föra en människa mot ett bestämt mål, måste jag först finna henne där hon är och börja just där"*. Barn har väldigt mycket runt omkring sig som påverkar och formar deras liv och vardag. Ett barn påverkas av vad som händer hemma, i skolan och omgivningen rent generell. Vi måste därför också ta hänsyn till det som finns runt omkring i barnens liv. Ett barn som har en problematisk hemmamiljö kan börja reagera på helt andra sätt i skolan, än tidigare, och för att kunna hjälpa det måste man möta barnet i den livssituation det befinner sig i.

Kris

Det finns flera olika sätt att förklara och förstå begreppet kris. Trots att ordet kris används i flera olika sammanhang förenas det av att kärnan, oavsett sammanhang, betyder *en svår process av något slag*. Man kan tala om en politisk kris, ekonomisk kris, miljökris, tonårskris eller en psykisk kris etc. I denna studie kommer vi, till viss del kunna tala om två helt olika kriser, som dock hänger samman, dels en ekonomisk kris men även en psykisk kris. I vår studie kommer vi inte att lägga någon stor vikt vid begreppet psykisk kris men vi anser ändå att det är viktigt att ha beskrivit lite om vad som händer vid en livskris. Finanskrisen är ur ett ekonomiskt perspektiv en tidpunkt då den finansiella situationen är ur balans. Finanskrisen som pågår idag är global och dess effekter har gjort att en återhämtning kräver tid, precis som det gör för människor vid kriser (t.ex. terapi). Cullberg talar om två olika psykiska kriser, dels en traumatisk kris, men även en livs- eller utvecklingskris. En livskris kan sägas tillhöra det normala livet men som utlöses av sådana yttre händelser som i vissa enskilda fall ändå blir för övermäktiga för individen att hantera (så som att bli av med jobbet) (Cullberg, 1990).

"Ett psykiskt kristillstånd kan man sägas befinna sig i då man råkat in i en sådan livssituation att ens tidigare erfarenheter och inlärd reaktionssätt inte är tillräckliga för att man skall förstå och psykiskt bemästra den aktuella situationen", så förklarar Johan Cullberg (1990:13) begreppet psykisk kris. För att förstå krissituationen hos en människa behöver man veta: 1.) den utlösande faktorn, 2.) vilken privat innebörd krisen har för individen, 3.) vilken aktuell livsperiod individen befinner sig i, samt, 4.) vilka sociala förutsättningar som finns.

Det är viktigt att veta vad som händer när någon hamnar i en kris. Ju mer kunskap vi har om förhållandena runt omkring, ju mer förståelse får vi t.ex. för barnet som hamnar i kris. Vi människor befinner oss ständigt i en utvecklings- och förändringsprocess. Detta innebär att vi är i olika stadier av livet är kapabla att hantera olika situationer på olika sätt. Cullberg (1990) talar om olika kritiska åldersperioder där yttre händelser får olika innebörd beroende på vilken

åldersperiod man befinner sig i och att livskriserna därför givetvis är starkt bundna till dessa kritiska utvecklingsperioder. I barns situation handlar det mycket om att se vilken den aktuella livsperioden är för att förstå problemet.

Hälsa

Hälsa är ett begrepp som kan definieras på många olika sätt. I många av de studier som utförts för att mäta människors hälsa, talar man ofta om en nedsatt hälsa (ohälsa). Hälsan bestäms därmed i praktiken oftast utifrån ett negativt handlingssätt. Enligt världshälsoorganisationens (WHO) definition från 1948 är hälsa "*ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, och ej enbart i frånvaro av sjukdom eller handikapp*" (<http://www.ne.se/hälsa>). Hälsan är oerhört viktig för barns fortsatta utveckling och bör ständigt vara ett ämne i debatten. Det är en viktig aspekt av livet. Hälsa är en av de saker vi människor värdesätter högst när vi föreställer oss det "goda livet". För det utgör också en viktig resurs, eftersom nedsatt hälsa i många fall har konsekvenser för funktionsförmågan, och därmed möjligheterna till arbete och försörjningsförmåga liksom för möjligheterna att i stort kontrollera och medvetet styra sina livsvillkor. För att motverka ohälsa och dess konsekvenser satsar samhället också betydande resurser inom hälso- och sjukvården (Välfärdsbokslutet, SOU 2001:79). Ett trubbigt sätt att på kvantitativ väg mäta människors hälsotillstånd är genom att mäta dödligheten per capita. Det finns givetvis andra sätt genom vilka man kan närma sig begreppet hälsa, mer subjektiva och kvalitativa.

Projektion

Projektion är en psykologisk försvarsmekanism som vi människor ibland använder när vi avväjrer omedvetna känslor, driftsimpulser och minnen som utgör ett hot mot jagets kontroll av drift- och känsloliv. Alltså, ett omedvetet sätt att reagera på en obehaglig situation. Projektion är en vanlig försvarsmekanism (i förhållande till andra mer primitiva). Att projicera innebär att vi lägger ansvaret på någon eller några andra (Mothander, 2002). Projektion tjänar huvudsakligen syftet att lägga ansvaret för ett skeende, som man själv har omedvetna skuld-känslor för, på andra än en själv. Viktigt att veta är att sådana projektioner också kan ha ett verklighetsunderlag. Ett exempel på en tämligen vanlig projektion är när man haft en jobbig dag på sitt arbete, kanske råkat i konflikt med chefen, kommer hem och sedan projicerar sin frustration och irritation på familjemedlemmarna. På samma sätt kan föräldrar som har det jobbigt omedvetet projicera sina känslor på barnen, vilket ofta kan leda till ökad stress och oro (Cullberg, 2004).

Barn och ungdomar

Enligt FN:s barnkonvention är ett barn en människa som ännu inte fyllt 18 år. I juridisk mening är man barn så länge som man är under myndighetsåldern som gäller i det land där man bor. I Sverige blir man myndig när man fyller 18 år och betraktas alltså som barn dessförinnan både enligt FN:s barnkonvention och i juridisk mening. Ungdom är ett lite vidare begrepp men barn i åldern 13 – 18 år brukar allmänt definieras som tonåringar/ungdomar. I vissa sammanhang är det vanligt att man benämns som ungdom från 13 år och upp till 24 eller 25 år (<http://sv.wikipedia.org/wiki/Barn>; <http://sv.wikipedia.org/wiki/Ungdom>).

I vår uppsats kommer vi omväxlande att använda båda begreppen, dels barn och dels ungdomar. Barn kommer att användas när det gäller barn i mer generellt avseende. När vi använder oss utav ungdomar menar vi högstadieungdomar, i åldern 13 – 16 år, då det är dessa som vår studie är inriktad på.

2. Tidigare forskning och Teori

2:1 Tidigare forskning

För att kunna jämföra vår empiri med något och för att skapa oss en bild över hur kunskapsläget kring ämnet ser ut, har vi sökt efter tidigare forskning som berör området.

Eftersom finanskrisen fortfarande pågår och är aktuell i stora delar av världen har det varit svårt att hitta någon forskning på just denna kris. Det intressanta i denna fråga är inte vad som händer vid en lågkonjunktur, utan vilka effekter en sådan lämnar efter sig. Vi kan dock utifrån den forskning vi tagit del av (Novus) konstatera att barn är en utsatt grupp vid finansiella kriser. Barnen är samtidigt en grupp som lätt blir bortglömd då krisen till största del berör vuxna då det är vuxna som jobbar och på så sätt drabbas värst av krisen.

Det finns olika undersökningar som beskriver hur finanskrisen drabbat vissa grupper i samhället. Vi har dock sökt på internet efter forskning som kan beskriva vad en ekonomisk kris kan ge för effekter hos barn. Det finns forskning på området som framförallt beskriver de vuxnas situation vid ekonomiska kriser. Vi har bl.a. hittat en undersökning som påvisar att psykisk sjukdom ökar i dessa oroliga tider (Dagens Medicin, 081010). Då vårt syfte är att belysa barns hälsa och utveckling kommer vi inte att presentera tidigare forskning som berör vuxnas situation i finanskrisen. Vi vill dock upplysa läsaren om att det kan vara bra att göra sig medveten om att det kan vara andra saker runt omkring som påverkar barnens situation. För att få en bättre förståelse för problemområdet är den tidigare forskningen viktig att reflektera över för att därmed ge oss en omfångsrikare förståelse för barns ohälsa, då vuxna alltid finns i barns omgivning och därmed indirekt påverkar dem.

2:1:1 1990-tals krisen i våra minnen

För att få en bakgrund till hur barn och ungdomar påverkades under 1990-talskrisen skall vi här redogöra för en rapport från Statens offentliga utredningar, Välfärdsbokslutet.

I Välfärdsbokslutet (SOU 2001:79) beskriver man krisen på 1990-talet som en av de största på senare tid i Sverige. Under 1990-talet hade befolkningens levnadsförhållanden genomgått ett flertal stora förändringar. Detta kommer främst till uttryck i att andelen av befolkningen som har olika former av ofärdsproblem har ökat. Arbetsvillkoren under 1990-talet hade försämrats i flera avseenden samtidigt som arbetslösheten ökade och sysselsättningen minskade i hög grad. Tidsbegränsade anställningar och negativa psykosociala arbetsförhållanden hade blivit allt vanligare, vilket i sig är otryggt. I rapporten framkommer tydligt hur befolkningen fått allt större grupper som upplevt ekonomiska svårigheter och låga inkomster.

Välfärdskommittén (SOU 2001:79) beskriver krisen på 1990-talet som en period där välfärden hade stora brister. Framförallt beskrivs stora försämringar inom hälsa, arbete, utbildning, trygghet, ekonomi, sociala relationer samt politiska resurser. På hälsans område finner vi tydliga försämringar, framför allt när det gäller psykiskt välbefinnande, samtidigt som socialbidragstagandet ökade markant. Det var framför allt en del grupper som blev

särskilt utsatta och drabbade av denna kris. Ensamstående mödrar är tillsammans med utrikesfödda två av de grupper som haft störst svårigheter och blivit särskilt utsatta under och efter krisen. Ungdomar är också en grupp som haft det problematiskt. De unga fick inte någon riktig etablering i arbetslivet, vilket medförde tydliga inkomstförluster för gruppen. ”*Generellt sett skedde en åldersförskjutning i välfärdens fördelning*” står det i rapporten (SOU 2001:79) vilket tyder på att de ungas arbetssituation var väldigt utsatt. En annan trend som beskrivs som oroväckande för de yngre under denna kris var att man kunde se en kraftig ökning av psykisk ohälsa och otrygghet.

Analysen visar också att barn och barnfamiljer missgynnats av utvecklingen under decenniet. Under 1990-talets början kunde man konstatera att andelen barn i hushåll med mycket låga inkomster ökat. Det är framförallt barnen till arbetare, utrikesfödda och ensamstående föräldrar som fick leva under dessa knappa villkor. Inom barnomsorgen samt skolväsendet, särskilt grundskolan, drabbades man av resurstuning, och många lärare fick varslas efter besparingarna. När man i rapporten ”*Bokslut för välfärden*” beskriver hälsoförhållandena kan man i utgångspunkt i dödligheten konstatera att hälsoläget i Sverige förbättrats under 1990-talet, både för män som för kvinnor, samtidigt som hälsoproblemen ökat i form av allt längre sjukskrivningar och att allt fler känner av oro, ångest och ångslan.

Vidare konstateras det att ungdomarna var en av de samhällsgrupper vars levnadsförhållanden utvecklades mest negativt under 1990-talskrisen. Tillgängliga data som tagits fram från Gustafson, Andersson & Hansen (2000) visar att under åren 1990-1997 ökade andelen elever som gick ut med ofullständiga betyg. ”*Det finns klara skillnader inom ungdomsgruppen med avseende på resultat i grundskolan och val i gymnasieutbildning*” står det i Välfärdsbokslutet (SOU 2001:79 sid 64). De som klarade sig bäst överlag var svenskfödda, barn till högre tjänstemän och unga kvinnor i jämförelse till barn med utländska föräldrar, pojkar med arbetarklassbakgrund (Gustafson, Andersson & Hansen 2002). Arbetsmarknaden utvecklades mycket negativt för de unga, samtidigt som deltagandet i utbildning ökade. En av de mest oroande trenderna under 1990-talet rör den kraftiga ökningen av ungdomars psykiska ohälsa. En allmän ökad otrygghet där framför allt unga kvinnor oroades för att utsättas för våldsbrott (SOU 2001:79).

Anledningen till varför vi beskriver de vuxnas situation är för att vi ska kunna få en helhetsbild samt en större förståelse för problemområdet. Om vi kan se barnens omgivning och samtidigt kunna förstå vad den kan ge för konsekvenser för barnens livssituation så kan vi också lättare relatera till dagens kris för att se efter om det gett liknande effekter. I välfärdsbokslutet (2001) menar man att barnen är en välfärdspolitisk nyckelgrupp då dessa i mindre utsträckning än vuxna kan välja sina levnadsomständigheter och förändra sin livssituation. Vidare menar man att barn i Sverige i allmänhet har goda levnadsförhållanden vad gäller exempelvis ekonomiska och materiella villkor (SOU 2001:79).

2:1:2 Barn som oroas av finanskrisen

Vi kom i kontakt med en undersökning från Novus Opinion efter att ha läst artiklar från DN och E24.se. Undersökningen utfördes våren 2009 i uppdrag av Danske bank som låtit Novus fråga ca 1500 barn i åldrarna 8-12 år. Vi kontaktade Danske Bank och fick då ta del av hela undersökningen.

Undersökningen från Danske Bank består av två delar; en del där man gjort webbintervjuer med 1508 deltagare. Den andra delen är en lite längre telefonintervju med barnen där 11 barn intervjuades. I undersökningen har barnen med egna ord fått beskriva vad de vet om finanskrisen. Det som man kan konstatera, utifrån deras studie, är att finanskrisen definitivt nått barnen på ett eller annat sätt. De som svarade att de hört talas om finanskrisen fick också svara på vad finanskrisen är. Det var en helt öppen fråga och där många pratar om ”kris”, ”pengabrist” och ”arbetslöshet”. En stor del av de som säger sig ha hört talas om ordet, kan också säga att det handlar om pengar på något sätt. Spridningen på vad de tror att ordet betyder är stor, vissa barn verkar väldigt pålästa medan andra har väldigt dålig koll. Även om man har hört talas om uttrycket finanskris, så har man en diffus bild av vad det egentligen är. De flesta har hört om finanskrisen på tv eller av mamma och pappa, men även skolan anges vara en plats där de hört om finanskrisen, enligt Novus.

Vidare i samma undersökning beskrivs det att vart tredje barn oroar sig för att familjens pengar inte skall räcka till. Barnen beskriver med egna ord hur de tror att de kommer att påverkas, hur de måste spara pengar i framtiden för att få det att räcka till. Det framkommer också i denna undersökning att barnen känner av föräldrarnas oro. På Novus menar man att det är naturligt att föräldrarna försöker hålla den här typen av oro från barnen. Trots detta är det alltså tre av tio som upplever oro från föräldrarna eller känner egen oro. När de hör ordet finanskris tänker de bl.a. på ”att vuxna blir ledsna, att de pratar om att vi inte har råd” etc. och nästan hälften av de tillfrågade känner någon typ av oro. Sex av tio barn uppges veta vad finanskrisen är och är beredda att skära ner på deras ”utgifter” för att få familjens ekonomi att hålla, några kan tänka sig att spara in bl.a. på biobesök. Barnen är framförallt medvetna om att folk varslas och att bankerna gått i förlust och att arbetslösheten blir allt högre. Det är framförallt i glesbygden barnen oroar sig mest och minst i storstäderna. Deras medvetenhet om vilka konsekvenser krisen kan ge är god. Barnens kunskaper kring den egna ekonomin verkar goda, där flera bl.a. genom månads-/veckopeng verkar kunna veta hur de skall spara och fördela sina pengar. De yngsta barnen, 8 åringarna, oroar sig minst, vilket man kan koppla till att det också var den grupp som visste minst om finanskrisen.

För att sammanfatta undersökningen kan vi säga att man alltså ser att vissa barn känner oro för finanskrisen och vad som händer. Dock har man en ganska svävande och suddig bild av vad finanskrisen faktiskt är och den eventuella oro de känner präglas självklart av den kunskap de har. Detta blev tydligt när man ställer följdfrågor och att barnen kanske inte riktigt vet vad det handlar om, menar man på Novus. Många har förstått att det handlar om pengar och många pratar om banker och/eller Volvo. Detta är uppenbarligen delar som gått fram till barnen. Man förstår att det är något allvarligt, men man känner sig inte direkt berörd. Finanskrisen är något som pågår lite ”utanför deras värld” konstaterar man i undersökningen.

Både kunskap och oro har ett starkt samband med ålder. De allra yngsta vet mindre om finanskrisen och känner även oro i mindre utsträckning.

Resultatet av Novus undersökning ska tolkas med kunskapen att det är barn som svarat på frågorna vilket gör att man inte kunnat säkerställa att de verkligen förstått frågorna. De har heller inte haft kontroll på i vilken utsträckning föräldrarna har påverkat barnens svar, vilket det kan ha gjort många av föräldrarna satt med under frågorna. En annan sak som är intressant är att det är så många som oroas trots att föräldrarna inte talar öppet om det hemma. Hur kan man tolka detta? Skapas oron genom föräldrarnas beteende och överförs den omedvetet? Eftersom denna undersökning fortfarande är färsk blir det intressant att jämföra den med vår.

Statistik som Bris, Barnens rätt i samhället, har tagit fram visar att barn blir allt mer oroliga nu under finanskrisen. Statistiken har man tagit fram genom de samtal som inkommer till organisationen. Det ringer ungefär lika mycket barn som tidigare, men nu är det en ny orsak som gör att barnen känner oro, nämligen lågkonjunkturen. Barnen som ringer in nu har frågor om arbetslöshet, uppsägningar, bolån och räntor. På Bris menar man att det är svårt för barn att förstå situationen, de tar ofta på sig skulden själva för familjens svårigheter.

Även en artikel från Metro (091102) presenterar en undersökning, som gjort av Halebop, där det beskrivs att ungdomar faktiskt känner av finanskrisen och där de är beredda att ändra på sina köpvanor om de skulle känna sig tvungna att spara.

Det finns alltså flera olika undersökningar som vi finner väldigt intressanta och som vi i analysdelen kommer att jämföra med vårt material och våra slutsatser.

2:2 Teori

För att belysa och förstå vårt empiriska material har vi deduktivt valt att använda oss av systemteori. Deduktion är att man, redan innan man samlar in empirin, utgår ifrån ett teoretiskt perspektiv som man tänker sig ska kunna vara lämpligt att analysera materialet utifrån (Svenning, 2003). När vi valde systemteori tänkte vi att den skulle passa mycket bra för att förklara vår empiri då vi vill söka förståelse för hur något har påverkats av något annat, alltså hur ungdomar kan ha påverkats av finanskrisen. Vår förförståelse sa oss att när ett så stort fenomen som en finanskris råder i världen, i vårt eget land, och är så omtalat i media måste detta påverka människor på något sätt. Vi tänkte att detta är även en teori som man kan använda på både individ, grupp och samhällsnivå. Detta gör att vi tycker den passar mycket bra för det vi undersöker jämfört med en teori som kanske enbart handlar om människan på individnivå och som inte tar så mycket hänsyn till vilket sammanhang eller system man ingår i. Man kan se världen, nationen eller samhället som ett större system där komponenter eller subsystem, som hem och skola, och sedan ungdomarna själva, påverkas av vad som sker i systemen runt om.

När det gäller valet av social konstruktionism som ytterligare ett teoretiskt perspektiv att analysera materialet ifrån, valdes detta mer induktivt. Alltså vi ville, som Svenning (2003) beskriver, påbörja insamlingen av materialet först för att se vad som framträder av empirin och därefter besluta oss för vilket teoretiskt perspektiv som passar för att belysa och förstå vår empiri. Att det blev just social konstruktionism beror på att det är ett socialpsykologiskt perspektiv som studerar samspelet mellan människor och samhället, vilket tydligt berör just det vi studerar. Genom materialet framkom att ungdomarna, skolan och kommunen/samhället ofta har olika förståelsehorisonter av sin verklighet. Det finns olika sociala konstruktioner av verkligheten beroende av vilken ”grupp” man tillhör och vilka processer man deltar i. Vidare är det historiskt och kulturellt betingat, vilket skulle kunna appliceras på de skillnader vi kan uppfatta dels mellan de olika ”grupperna” men också mellan de två skolorna, en skola i centrum och en skola i en förort.

2:2:1 Systemteori

Systemteori är en stor och omfattande teori som härstammar från Bertalanyns generella systemteori. Systemteorins styrka ligger inte i att den kan förklara fenomen utan att den kan fungera som ett bra verktyg för att organisera det som vi vet och för att hitta nya vägar i sökandet (Payne, 2002).

Grundenheten i systemteorierna är att alla organismer utgör ett system, som i sin tur rymmer subsystem och som vidare utgör ett så kallat supersystem, det vill säga ett överordnat system. Det finns flera begreppsförklaringar av vad ett system är och den klassiska definitionen lyder: ”*Ett system är en uppsättning komponenter (objekt) med relationer mellan komponenterna (objekten) och mellan deras egenskaper*” skriver Hall och Fagen i Schjodt (1994:47).

Generellt bör följande kriterier vara uppfyllda för att man ska kunna kalla något för ett system:

- Systemets komponenter interagerar på ett sätt som skiljer sig från deras interaktion med komponenter utanför systemet.
- Interaktionen varar under en viss tid.

Varje system består också av subsystem. Ett subsystem skiljer sig från andra subsystem genom att interaktionen mellan komponenterna skiljer sig från komponenternas interaktion i andra subsystem (Schjodt & Egeland, 1994).

I Malcolm Paynes bok "Modern teoribildning i socialt arbete" (2002) beskriver han system som en helhet sammansatt av skilda och för helheten likvärdiga delar. Dessa står i ett ömsesidigt beroendeförhållande till varandra. Utan det ömsesidiga beroendet kan inte något delsystem påverkas utan att alla andra delar av systemet också påverkas. Begreppet helhet betyder att delarna hänger ihop i sitt samspel med varandra och omgivningen på ett sådant sätt att deras samverkan erfars som en enhet. Payne tar upp några exempel på vad ett system kan vara; en familj, en skola, ett samhälle och dessa system består av flera system (helheter som är subsystem eller delsystem i något större). Familjen kan vara ett system bestående av delsystem i form av individer, dyader, triader m.m. Utifrån systemperspektivet förklarar man hur allting hänger samman i en samverkan från minsta enhet ut till universum (Payne, 2002).

System förstås utifrån olika nivåer och är hierarkiskt ordnade i tillvaron. Överordnade system har större inverkan på underordnade system än tvärtom, även om de också kan påverka lite. Ett exempel på ett överordnat och underordnat system är staten som har större inflytande på familjen än familjen har på staten. En ekonomisk kris påverkar alla i samhället, medan en individs kris kanske bara påverkar familj och bekanta (Payne, 2002). System som slutar kommunicera med omvärlden kollapsar och faller ifrån (i längden klarar sig slutna system sällan). Systemen strävar alltid efter balans mellan att bevara sig själva (överleva) och förändra sig (utbyta energi) (Schjodt & Egeland, 1994).

Ett par viktiga och centrala begrepp att känna till i systemteorin är:

Inflöde (input) betyder att energi flödar in över gränserna in i systemet.

Genomflöde beskriver hur energin kommer till användning.

Utflöde innebär vilka effekter på omgivningen den energi har som passerar systemets gränser.

Återkopplingslingor är den energi och information som säger något om resultatet av utflödet.

Entropi är ett tillstånd där ny energi inte tillförs, utan tar slut och systemet upplöses.

Det finns fem kännetecken som definierar tillståndet i ett system:

Det stabila läget som uppstår då inflödet kommer till användning vilket gör att systemet kan bevara sig själv.

Systemet behåller en jämvikt, även kallat *homeostas*, handlar om systemets förmåga att vidmakthålla sin grundläggande natur, även om inflödet förändrar systemet.

Systemet blir mer komplicerat ju fler komponenter som tillkommer, detta kallas för differentiering.

Helheten är mer än summan av dess delar, systemet är icke-summativt.

Ömsesidigheten i systemet innebär att om en del förändras, kommer den förändringen att påverka de andra delarna och därmed också förändra alla andra delar.

I systemteorin talar man om *gränser* för att kunna skilja ut ett system från omgivningen. En gräns är en punkt eller ett område som åtskiljer olika enheter eller förhållanden. Gränserna fastställs när vi kan säga att intensiteten hos vissa processer är större på ena sidan av en punkt/ett område än på den andra sidan (Payne, 2002). Det finns diffusa, klara och rigida gränser som alla beskriver hur mycket information som utväxlas, de är dock aldrig helt slutna, utan de är mer eller mindre öppna. **Rigida gränser:** det finns ytterst lite utväxling av informationer och interaktioner. **Diffusa gränser:** innebär att det kan vara svårt att skilja på system, både medlemmar eller subsystem (Schjodt & Egeland, 1994).

Feedback är ett av de viktigaste och mest centrala begreppen i systemteorin. *”Feedback innebär en återrapportering om vilken påverkan som man har på omgivningen på ett sådant sätt att återrapporteringen påverkar ens handlingar”* (Schjodt, 1994:53). Feedback innebär ett samspel mellan systemet och omgivningen. Systemet gör något (output) som påverkar omgivningen, förhållandet mellan omgivningen och systemet eller systemet i sig. Effekten av handlingarna rapporteras tillbaka (feedback) till systemet och fungerar därmed som input. Detta ställs sedan i kontrast till det set-värde som systemet har, vilket är det värde som systemet skall upprätthålla sig efter. Feedback bidrar till att forma systemets fortsatta handlingar (Schjodt & Egeland, 1994).

Det finns flera system som människor är beroende av att ha i sin omedelbara sociala omgivning. Dessa måste finnas för att vi skall kunna leva ett tillfredställande liv och här måste det sociala arbetet också rikta sig mot. En av dessa system är det ”informella” systemet eller normala systemet, som det Payne (2002) också kallar det. Detta system omfattar saker som familj, vänskapskrets mm. Ett annat system är det formella systemet som inkluderar, exempelvis, olika myndigheter och fackföreningar. Det sista systemet som också är nödvändigt är det sociala/samhälliga systemet som kan vara sjukhus, skolor mm. (Payne, 2002).

Det finns fördelar som nackdelar med systemteorin. Några av fördelarna med denna teori är naturligtvis den kraft den kan lägga på att förändra omgivningen (olika komponenter) samt själva nätverkstänkandet att komponenterna (subsystemen) runtomkring är viktiga för att kunna förändra. En annan stark sida med systemteorin är att den är en interaktiv teori, den förklarar hur en person påverkar en annan. Den skapar en medvetenhet om möjligheten av alternativa sätt att uppnå samma mål. Detta perspektiv ger oss ett helhetsinriktat sätt att beskriva saker på skilda nivåer (individ-, grupp-, samhällsnivå) vilket ger oss en förståelse om hur alla åtgärder påverkar olika system dvs. en väldigt övergripande teori. Teorin undviker samtidigt ett deterministiskt och linjärt tankesätt i beteckning av orsak – verkan, vilket blir tydligt när man visar hur många olika energiflöden som kan påverka systemet.

”Relationsmönster och hur gränserna är gemensamma eller har kontakt med varandra är viktiga aspekter” skriver Payne (2001:214). Samtidigt menar Payne att det finns en del negativa aspekter med detta perspektiv. Dels förklarar systemteorin inte särskilt mycket utan istället upplyser den. Teorin kan visa hur det är i vissa situationer, dock inte förklara varför

det är som det är, vilket gör det svårt att empiriskt pröva perspektivet. En annan negativ synpunkt Payne tar upp är nämligen att systemteorin inte kan föreslå vad man bör göra eller hur man skall göra om man vill påverka olika system. Allt som ges i teorin är inte heller relevant då den täcker så mycket, vilket kan ses som en orsak till att den är så allmän vilket kan göra den svår att tillämpa på specifika och konkreta situationer (Payne, 2001).

Som ett exempel, för att knyta teorin till ett ämne som t.ex. finanskrisen, kan man tänka sig att nedskärningar inom sjukvården påverkar/ger effekt på patienterna (subsystem) då de får ett sämre energiflöde än tidigare vilket i sin tur påverkar deras system. Vi kan sätta finanskrisen i olika sammanhang – i olika system för att få en förklaring. Vi kanske inte kan förklara hur det startade, men vi kan ge en förklaring till hur det ser ut och hur det kan komma att se ut i framtiden. Om vi ser skolan som ett system, där elever ska kunna lära sig, bilda sig kunskap i olika ämnen och få en utbildning, då kan vi tänka oss att personalen är ett subsystem, städpersonalen är ett subsystem, administrationen är ett subsystem och eleverna är ett annat subsystem, tillsammans utgör de ett ”supersystem” ett större system. Om systemet (skolan) plötsligt måste spara pengar av olika anledningar och då skär ner på personal inom flera områden, kan vi se hur detta påverkar de andra subsystemen. Tar man bort allt fler personal som arbetar med skolmaten kan vi tänka oss att maten blir sämre på skolan, kvalitén sjunker. Tar vi bort städpersonal kan det påverka de andra subsystemen genom att det blir smutsigare på skolan vilket gör systemet till en ohälsosam arbetsmiljö. Eleverna som inte utför sina skoluppgifter och som inte lyssnar på sina lärare under lektionstid gör att andra subsystem påverkas, dels deras föräldrar som blir besvikna över den rapport (feedback) som återges av lärarna. Här blir ömsesidigheten i systemen tydlig då förändringar i olika system ”smittar” av sig till de andra komponenterna. Metoden är mycket generell, vilket gör att alla typer av fenomen kan beskrivas med en systemanalys. (Lilja mfl. 2005).

2:2:2 Social konstruktionism

Social konstruktionism är ett teoretiskt perspektiv inom socialpsykologin. Socialpsykologi kan beskrivas som en blandning mellan psykologin, som studerar individen, människan och sociologin, som studerar samhället. Det socialpsykologiska perspektivet består av en hel del olika teorier och förklaringsmodeller som studerar samspelet mellan människor och samspelet mellan människan och samhället. Socialpsykologin är väldigt mångfasetterad och innehåller många olika teoretiska riktningar och utvecklingar (Helkama mfl.2000). Socialpsykologin syftar alltså till att försöka förstå och förklara samspelet mellan människors känslor, tankar och beteende och samhället individen är omgivet av. Med det omgivande samhället menas dels andra människor, enskilda eller i olika grupperingar, de materiella tingen, som byggnader, produkter och natur, och olika slags institutioner i samhället, såsom exempelvis ekonomi, arbetsliv, skola och sjukvård. Alltså människan och dess sociala omgivning. Individen påverkas på olika sätt av det omgivande samhället liksom samhället påverkas av dess enskilda individer. Interaktionerna mellan människor kan förstås genom kunskap om kommunikation, olika roller som människan lär in och utövar och normer, värderingar, som påverkar människans handlande (Angelöw, Jonsson, 2000). Samhället och människan påverkar varandra varför ett socialpsykologiskt perspektiv kan komma att passa för vår studie

då den syftar till att undersöka huruvida ungdomar kan ha kommit att påverkats av den finanskris som råder i vårt samhälle.

Vissa av de teoretiska riktningarna fokuserar mer på människan och dess interaktioner med andra människor och menar att det har störst betydelse för hur människan utvecklas och handlar. Andra teoretiska riktningar lägger mer fokus på hur samhället påverkar människans utveckling och agerande. De senaste decennierna har utvecklingen gått mot att de mer moderna teorierna, där samhället spelar en större roll för människan, fått allt mer betydelse (Helkama, mfl. 2000). Den sociala konstruktionismen har därför kommit att få större betydelse och är fortfarande under utveckling just gällande det socialpsykologiska perspektivet. Inom socialvetenskapen har den sociala konstruktionen sedan många år tillbaka varit betydande och att människor skapar och vidmakthåller den sociala verkligheten. Den sociala konstruktionismen har många likheter med den symboliska interaktionismen som utgår från att människan konstruerar både den egna och varandras identiteter i den vardagliga mellanmänskliga interaktionen (Angelöw, Jonsson, 2000).

De grundläggande tankarna bakom social konstruktionism är alltså att verkligheten är en historisk produkt som, genom människors konkreta handlingar, ständigt förändras och verkligheten är således socialt definierad. Man talar om tre viktiga processer som bidrar till att definiera verkligheten. *Externalisering, objektifiering* och *internalisering*. Med *externalisering* menas att människan externaliserar, ger uttryck, när vi utför eller skapar något, i våra sociala handlingar. Med *objektifiering* menas att något blir objektifierat, blir till ett faktiskt objekt som sedan kan komma att internaliseras av människan, man tar det till sig, *internalisering*. Genom denna process kan världen då bli socialt konstruerad genom människans sociala handlingar samtidigt som den uppfattas av människan som en färdig och given värld (Angelöw, Jonsson, 2000). Genom att applicera det socialkonstruktionistiska perspektivet på vår empiri tror vi oss kunna förklara, vissa delar av materialet, utifrån om oron kring finanskrisen har internaliserats av, i vårt fall, ungdomarna eller inte.

Det socialkonstruktionistiska perspektivet har många olika riktningar och många olika förespråkare som har vissa delar gemensamt men där många idéer även skiljer sig åt. Angelöw, Jonsson (2000) beskriver hur man kan urskilja vissa grundantaganden som sociala konstruktionister, mer eller mindre, delar. Dessa är att man mot det för-givet-tagna ska ha kritisk hållning, att kunskap är kulturellt och historiskt specifikt, att genom sociala processer blir kunskap varaktigt och att sociala handlingar och kunskap går hand i hand.

När det gäller att ha en kritisk hållning menar Angelöw, Jonsson att man ska vara medveten om att våra observationer av världen inte är objektiva utan något som vi uppfattar vara på ett sätt, och att vi därför ska vara kritiska mot de antaganden vi har om världen och hur den fungerar. Att vara kritisk till de begrepp och sociala kategorier vi använder för att beskriva något och reflektera över om det är det enda och det rätta sättet att definiera det på. Ett något extremt exempel på detta, som Angelöw, Jonsson, beskriver är kön där våra observationer av världen säger oss att det finns två olika kategorier av människor - män och kvinnor, som fått stor betydelse i vår verklighetsuppfattning. Sociala konstruktionismen vill att vi ska

ifrågasätta varför just den här kategoriseringen är rådande och om det skulle vara den enda. Kanske skulle en annan kategorisering varit bättre (Angelöw, Jonsson, 2000).

Angelöw, Jonsson beskriver vidare hur dessa begrepp och sociala kategoriseringar, som används för att göra vår värld begriplig, är kulturellt och historiskt specifikt. Hur vi uppfattar dessa beror på vilket liv vi lever, var vi lever och i vilken tidsperiod och är relativa. På så sätt skulle man kunna förstå och förklara hur det kan finnas exempelvis barnarbete. För många år sen var det så i Sverige att efter man gått klart skolan och var kanske i tolvårsåldern förväntades man att arbeta och hjälpa till att försörja familjen. I dagens rådande samhälle är det annorlunda och barnarbete är förbjudet. I vissa länder har detta inte förändrats och utifrån de rådande förhållandena där så anses det inte vara fel eller konstigt. Därmed är inte sagt vilket sätt att förstå som är det sanna och riktiga (Angelöw, Jonsson, 2000).

Kunskap konstrueras emellan människor i den vardagliga interaktionen. Kunskap konstrueras och blir varaktigt genom de sociala processer som präglar människans vardag. Språket är viktigt i den sociala interaktionen mellan människor. Människans vardagsliv levs ofta relativt rutinmässigt och för-givet-taget och formar och omformar människans sätt att förstå världen. Alla handlingar man utför, tankar man har och de människor man samspelar med påverkar individen. Olika människor kan dock ha olika vardagsliv som kan göra det svårt för människor att ibland ha förståelse för hur andra ser på världen. Utifrån sitt eget sätt att uppfatta verkligheten kan man ha svårt att förstå hur andra resonerar eller agerar. Att man lever i olika verkligheter har präglat vilket sätt man har att se på och uppfatta världen (Angelöw, Jonsson, 2000).

Angelöw, Jonsson menar att enligt den sociala konstruktionismen så är det så att våra tankar, ideal och vårt handlande bygger på olika beskrivningar av vilken verklighet vi lever i och brukar vanligen kallas för sunt förnuft. Detta kan ge ett otal möjliga sociala konstruktioner av världen. Varje konstruktion kan leda oss in till olika alternativ för vårt handlande, vilket enligt detta perspektiv betyder att *"kunskap och sociala handlingar går hand i hand"* (Angelöw, Jonsson, 2000:56). Om kunskapen och de sociala handlingarna kolliderar och man inte har möjlighet att observera och kontrollera detta faktum, kan det bli så att man får acceptera att det sannolikt ändå är på det sättet. Man får förstå världen utifrån de referensramar, begrepp och sociala kategoriseringar man internaliserats under vår utveckling i livet. Därför är interaktion, och framför allt språket som används i samspelet, med våra medmänniskor mycket viktigt. *"Språket blir därför en viktig förutsättning för vårt sätt att tänka och samtidigt en form av social handling, eftersom när vi talar med varandra konstruerar vi samtidigt via språket vår mer eller mindre gemensamma uppfattning om vad som är vad och hur man bör bete sig, etc."* (Angelöw, Jonsson, 2000:59). För att förstå varför en individ agerar på särskilt sätt, är det viktigt att fokusera på de interaktioner och processer som individen i vardagen rutinmässigt deltar i (Angelöw, Jonsson, 2000).

I vår empiri, som vi hämtat från två olika skolor med bland annat olika kulturella och historiska förutsättningar, interaktioner, rutinmässiga vardagsliv, sociala processer och de olika sociala konstruktioner som därigenom skapas och präglar människan, tror vi att ett socialkonstruktionistiskt synsätt kan hjälpa oss att förstå varför dessa skillnader har uppstått.

Även när det gäller skillnader mellan hur ungdomars och vuxnas, eller olika ”gruppers”, förståelse av verkligheten skiljer sig åt, kan detta lättare förstås med hjälp av ett socialkonstruktionistiskt perspektiv.

3. Metod

3:1 Val av metod och tillvägagångssätt

Vi har, utifrån vår undersöknings syfte och frågeställningar, valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetod då denna syftar till att beskriva fenomenets innebörd och mening och söka förståelse. Vi kände att den kvalitativa metoden var lämpligast då vi vill exemplifiera och inte har något syfte att generalisera (Svenning, 2003). Dock finns det i alla undersökningar inslag av både förklaring och förståelse men i den kvalitativa studien är det förståelse som eftersträvas (Lilja, 2005). Vid datainsamlingen kommer vi därför att använda oss av forskningsintervjuer (Kvale, 2009). När vi i vår studie pratar om de personer vi intervjuat kommer vi omväxlande att använda oss av informanter och respondenter, och det kan även förekomma att vi benämner de som intervjupersoner, då vi inte vill att det ska bli för mycket upprepningar i texten.

Då det finns flera metoder att använda inom kvalitativ forskning funderade vi under planeringsstadiet på hur vi skulle kunna gå tillväga. I början var tanken att intervju ungdomarna själva, men samtidigt insåg vi att ämnet ”finanskrisen” kan vara svårt då det är diffust, vilket vi också fick bekräftat från Novus undersökning att det var många barn som upplevde ämnet diffust. Skolan blev i alla fall en bra plats att komma i kontakt med ungdomarna då de tillbringar stor del av sin tid där. När vi i början träffade vår handledare diskuterade vi tillvägagångssättet och kom ganska snart fram till att det skulle vara mer komplicerat än vi först hade förmodat när det gäller att ha ungdomarna som informanter. Vi skulle dels behöva föräldrarnas samtycke då barnen är under 18 år (Giota i Larsson, 2005), men även skolans medgivande samt barnens vilja att delta i undersökningen. Vi hade varken den tiden eller de resurserna som skulle krävas för detta arbete.

Vi kom därför fram till att vi skulle kunna intervju de personer som istället är med barnen väldigt ofta, nämligen personal från skolorna men även andra experter på området. Då vi inte intervjuar de som egentligen är målgruppen dvs. ungdomarna, utan experterna inom området så kallas detta för kvasistatistik.

Man kan inom problemområdet identifiera vilka aktörer (ungdomar) som finns för att veta vilket perspektiv på undersökningen som man vill ha. Enligt Lilja (2005) brukar man skilja mellan *aktörer*, som har sin tolkning av något, och *observatörer*, som har sin tolkning av något som aktörerna t.ex. gör. Man kan välja att belysa sitt problemområde utifrån ett aktörs- och/eller observatörsperspektiv. Larsson (2005) förespråkar att använda sig av båda perspektiven för att få en mer allsidig och trovärdig bild av det fenomen man studerar, vilket kallas *triangulering* av datakällor. Det är dock viktigt, menar Larsson (2005), att skilja dessa beskrivningar åt då aktören oftast ger en mer direkt beskrivning och observatören mer av en tolkning av aktörens erfarenheter. Då vi inte intervjuar ungdomarna själva kommer studien alltså att ha ett observatörsperspektiv, vilket har sina för- och nackdelar. Vi får dock inte barnens egna upplevelser, istället får vi ett perspektiv som kan förmedla deras upplevelser ur olika situationer och sammanhang. Hade vi valt att intervju ungdomarna själva kanske det hade blivit 6-8 intervjuer och fått deras egen syn på saken. När vi nu istället kommer att

intervjua skolpersonal som träffar, kanske 30-40 talet barn, eller fler, dagligen tror vi att vi på så sätt kan få en bredare bild av hur ungdomar upplever situationen. Genom att intervjua de som arbetar ungdomarna nära vill vi söka förståelse för våra frågeställningar. Vi har diskuterat att det optimala hade varit att ha både ett aktörs- och ett observatörsperspektiv men detta skulle vara alldeles för omfattande för vår studie. Men då vi intervjuar olika yrkeskategorier av observatörer, som träffar ungdomarna under olika förutsättningar, vill vi betrakta detta som en form av triangulering av datakällor (Lilja, 2005). Genom deras olika roller hos ungdomarna får vi en mer nyanserad bild av läget än om vi enbart skulle intervjuat exempelvis lärare.

Samtidigt tycker vi att det skulle vara intressant att intervjua observatörerna då vi redan har tagit del av en undersökning (se tidigare forskning) där barnen själva intervjuas och ger sin bild av finanskrisen. Därmed kan vi jämföra om de vuxnas bild stämmer väl överrens med barnens.

Datainsamlingen kommer att ske genom *semistrukturerade intervjuer* som låter oss komma åt respondenternas egna ord och resonemang. Materialet kommer sedan att användas för att söka förståelse för och även, förhoppningsvis, besvara våra frågeställningar. Till hjälp har vi en intervjuguide som ska hjälpa oss att komma in på de diskussioner som ger oss observatörernas bild av ungdomarnas situation.

3:2 Urval och intervjuernas genomförande

I kvalitativa studier är det inte lika viktigt med slumpmässiga urval menar Svenning (2003), ”*därför handlar det alltid om ett selektivt urval av studieobjekt i en kvalitativ undersökning*” (Svenning, 2003:110). Eftersom vi ville intervjua personer som skulle beskriva barnens situation, gällde det att också att veta vilka professioner som kände till barnens livsförhållande bäst. Till en början funderade vi på om man även skulle använda experter utanför skolan, såsom från barn- och ungdomspsykiatri (BUP) eller även socialsekreterare som jobbar inom individ och familj, men även fritidsledare och socialpedagoger. Eftersom vi ville att studien skulle vara av jämförande art blev det viktigt att välja ut två olika skolor. Vi beslöt oss därför också för att endast ha med personal från skolorna då det underlättar jämförelsen senare i analysen.

Vi kom fram till att de professioner som skulle kunna ge oss en god och rättvis bild av situationen, utifrån den yrkeskunskap och den relation de har till eleverna, är kurator, skolsköterska och lärare. Vi hade som mål att det i första hand skulle vara dessa professioner som vi skulle inhämta empirin från. Då de flesta skolor endast har en kurator och en skolsköterska per skola fick vi hoppas att vi kunde få dessa att delta. När det gäller lärare så hoppades vi att vi kunde få två lärare per skola att delta. Lärarna är trots allt den grupp som är med eleverna allra mest. Alltså skulle vi då ha totalt åtta personer att intervjua, utifrån tre olika professioner och där samtliga arbetar på skola med en gemensam målgrupp, barn och ungdomar. Vi lyckades dock att få tag på sex respondenter vilket vi nedan kommer att redogöra för.

Då vi kommit fram till vilka yrkeskategorier vi vill intervjua var det dags att välja skolor. Vi diskuterade och kom fram till att vi vill ha material ifrån två olika typer av skolor. En i centrala Göteborg och en skola utanför, av förortskaraktär. Detta gör att vi kan jämföra empirin mot varandra och samtidigt skapa kontrast i undersökningen då det rör sig om olika stadsmiljöer.

Då en av författarna bor i en stadsdel, nordost om Göteborg, och själv har gått i skolan där valde vi att den skolan skulle representera skolan utanför den centrala staden. Detta kan man kalla för ett bekvämlighetsurval dvs. att man gör ett val utifrån ens egen omgivning och kontaktnät. Känner man personerna man intervjuar kan svarsresultaten påverkas på olika sätt. I detta fall ser vi ingen risk alls att svarsresultatet har påverkats då studien först och främst berör personalens upplevelser av ungdomarnas situation och inget annat. Dessutom var det bara en av lärarna som en av oss författare känner, som deltog och som vi hade kontakt med under uppsatsens gång. Övrig personal som ställde upp från denna skola var nya sedan författaren gick ut skolan där. Vi ser i detta fall endast positiva saker med detta s.k. bekvämlighetsurval. Kontakten blev lättare att etablera och återuppta samtidigt som man kände av en viss trygghet i mötet. Skolan som ligger i en förort till Göteborg väljer vi att kalla Nordostskolan.

När det gällde att välja ut en skola ifrån centrala Göteborg gjorde vi så att vi gick in på Göteborgs Stads hemsida, där stadens kommunala skolor finns registrerade och valde bara slumpmässigt ut en skola som var ungefär lika stor till elevantal som Nordostskolan. Skolan från centrum väljer vi att kalla Centrumskolan.

När vi skulle kontakta skolorna e-postade vi rektorn från Nordostskolan, på önskemål av denna, för att kort klargöra studiens syfte och vilka vi var intresserade att intervjua. Därefter tog vi kontakt med respondenterna via telefon och bokade tider för intervjuerna. Vi informerade dem om vad vilken skola och utbildning vi läser, samt vad studiens syfte är redan innan för att de skulle kunna få en bakgrund. Detta tror vi gör att det blir lättare att skapa ett intresse hos respondenterna inför intervjuerna.

På Nordostskolan gick det helt enligt våra önskemål. Kuratorn, skolsköterskan och två stycken lärare ställde upp på intervju. Vi anpassade oss sedan utefter deras önskemål om vilka tider som skulle passa.

När det gäller skolan i centrala Göteborg blev resultatet något sämre. Kuratorn på skolan ställde gärna upp på intervju och tid bokades in efter hennes önskemål. Skolsköterskan kunde direkt tacka nej då hon hade väldigt mycket att göra inför vaccinering av skolbarnen. Efter ytterligare kontakt med kuratorn blev vi tipsade om att istället intervjua en av skolans specialpedagoger. Genom telefonsamtal fick vi kontakt med henne och även hon var villig att ställa upp på intervju. Vi försökte få tag i fler respondenter, alltså två lärare på skolan, men trots åtskilliga försök gick det inte och vi fick då fortsätta vår studie med de två respondenter vi hade lyckats få tag på. Vi är medvetna om att detta kan ha påverkat vår studie då vi får fler respondenter från den ena skolan, vilket gör resultatet svårare att jämföra.

När vi genomförde intervjuerna tyckte samtliga respondenter att det enklaste var om vi kom till deras arbetsplats. Vi gjorde det då vi ville göra det hela så enkelt och bekvämt för dem som möjligt vilket även passade oss själva bra. Vi kunde därmed utesluta vissa störande moment och sitta i lokaler där de känner sig bekväma och trygga. Det var vid intervjutillfällena lugnt, ostört och det kändes därmed avslappnat. De hade planerat och avsatt tid för oss och man uppfattade ingen stress eller något annat störande. Vi informerade inför intervjun om de forskningsetiska principerna och generellt om hur studien skulle gå till och de hade möjlighet att ställa frågor till oss. Sedan förklarade vi att vi tänkte bända intervjun och frågade om det kändes bra för dem. Intervjuerna tog i genomsnitt cirka 40 min att genomföra.

Intervjusituationen är ett komplicerat samspel mellan intervjuaren och den som blir intervjuad (Kvale, 2009). Resultatet av samspelet mellan dessa två parter är den kunskap som uppstår, menar Kvale. För att dem som blir intervjuade ska våga svara så uppriktigt på frågorna som möjligt, är det viktigt att de känner sig väl till mods inför och under intervjun (Starrin, 1996). Därför har vi försökt vara så avslappnade som möjligt, men samtidigt nyfikna inför respondenternas berättelser, detta skapar ett öppet klimat menar Starrin (1996).

Kvale (1997) beskriver också bandningar av samtal som den vanligaste registreringen av intervjuer och man får med exempelvis tonfall och pauser men dock inte det visuella som kroppsspråk. Detta medverkar också till att höja kvaliteten då man har sitt fulla fokus på intervjupersonen och det den berättar.

3:3 Litteratursökning

För att söka information och forskning om ämnet kan det vara bra att inleda med att söka efter forskningsöversikter, i bibliotekskataloger, eller översiktliga artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Det är viktigt att använda sig av genomtänkta sökord och kombinationer utav sökord (Löf, 2005). Just detta gjorde vi.

Den litteratur vi har använt oss av i vår studie har vi på olika sätt fått tag i. Genom att söka i databaserna, LIBRIS, GUNDA och GOTLIB, där vi har använt olika sökord, beroende på vilket ämne vi eftersökt. Vi har framförallt sökt efter tidigare forskning på dessa databaser. Vi har använt sökord som: »kris«, »finans kris«, »barns- hälsa, oro, utveckling, stress«, »ekonomi«, »barn«, »90-tals krisen«, »ekonomiska kriser i Sverige« och där vi på olika sätt kombinerade dessa ord för att hitta tidigare forskning på området. När det gäller litteraturen vi använt oss av i metodavsnittet har vi framförallt använt litteratur från föregående kurser och som vi bl.a. använde oss utav då vi skrev B-uppsats. Vi har även sökt via databaserna och då efter »kvalitativ forsknings metod«. När det gäller tidigare forskning och undersökningar har vi även sökt på det allmänna internet och på så vis kommit i kontakt med artiklar osv.

3:4 Analys och bearbetning av materialet

Att analysera betyder enligt Kvale (2009) att man plockar ner ett större material i sina beståndsdelar. Vi bearbetar ju information under hela undersökningen, men den aktiva analysen börjar när vi strukturerar materialet. Ett vanligt sätt med kvalitativa intervjuer är att transkribera, alltså att lyssna och skriva ut materialet från tal till skrift (Kvale, 2009). Vi började därför med att lyssna på varje intervju och försökte sedan att ordagrant nedskrivna vad som sagts. För att sedan göra det tillgängligt för analys gäller det att kartlägga råmaterialet. I detta skede är det bra att göra sig av med överflödigt material, t.ex. upprepningar eller annan betydelselös information i relation till studiens syfte (Kvale, 2009).

Vi var dock noga med att inte ta bort vissa uttryck som kan sätta prägeln på innebörden i respondenternas berättelser. Detta är viktigt, anser vi, framför allt när man vill citera, då det måste vara precis som respondenterna uttrycker det. Bandinspelningarna var överlag tydliga och bra med något tillfälligt undantag, där ljudnivån var ganska dålig, så där fick man verkligen anstränga sig för att höra vad som sades.

När vi skulle börja med att analysera vårt material började vi med att läsa de utskrivna intervjuerna flera gånger för att få en helhetsbild. Efter mycket reflektion av svaren vi fått har vi tillsammans diskuterat hur vi skall framställa analysen. Kvale (2009) skriver att det är vanligt att många inte följer någon specifik analytisk teknik, utan blandar fritt mellan metoder och tekniker. För att analysera materialet har vi utgått från olika ad hoc metoder. Ad hoc metoder innebär att man växlar mellan olika angreppssätt och tekniker för att skapa mening utav sitt insamlade material (Kvale, 2009). ”Genom en sådan taktik kan man i intervjuer, som vid en första genomläsning inte tyckas ha någon samlad mening, finna förbindelser och strukturer som har betydelse för forskningsprojektet” (Kvale, 2009:251) Vi har framför allt använt oss av att försöka hitta mönster och teman (nyckelord) för att skapa mening med empirin vi samlat in. Några av de teman vi fann var; skola, nedskärningar, effekter och hälsa. Vi har jämfört de olika svar vi fått och sen ställt samman det under olika huvudteman som framkommer i analysen (Kvale, 1997).

3:5 Förförståelse

Den förförståelse vi hade innan vi genomfört intervjuerna var att många ungdomar och vuxna har påverkats av finanskrisen. På vilket sätt och i hur stor omfattning de har påverkats hade vi inga speciella tankar om alls egentligen. Man brukar säga att förförståelsen är en form av fördomar som kan styra resultatet, framför allt när man tolkar materialet senare (Thurén, 2007). Vi tror inte vår förförståelse har satt någon prägeln på resultatet. Vår utgångspunkt har varit att försöka vara så objektiva som möjligt.

3:6 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

En undersöknings *validitet* kan beskrivas som att man verkligen mäter det man hade avsikt att mäta (Thurén, 2007). Det finns flera faktorer som kan påverka validiteten i en undersökning.

Några av dessa kan vara konstruktionen av frågorna, intervjun, respondenternas öppenhet och även intervjuarens agerande (Svenning, 2003).

När vi utformade frågorna till intervjuguiden i vår studie försökte vi att göra dem tydliga och lätta att förstå. Innan vi kom till de väsentliga frågorna inledde vi med att ställa några inledande frågor som var öppna och fria för tolkning. Detta tror vi gjorde att intervjusituationen blev mer avslappnad. Att vi sedan utförde intervjun på deras arbetsplats där dem är vana att utföra sitt arbete tror vi också gjorde att dem kände sig bekväma med situationen. Detta tillsammans med att de var förberedda på vad intervjun skulle komma att handla om tror vi stärker validiteten i vår undersökning.

Reliabilitet i en undersökning kan förklaras med att resultaten ska vara tillförlitliga och att mätningarna är riktigt utförda (Thurén, 2007). Detta betyder att om man skulle göra om undersökningen med samma förutsättningar och med samma metod, bör komma fram till samma resultat, för att en undersökning ska anses ha hög reliabilitet, menar Thurén. Kraven på reliabilitet är inte lika hårda då det gäller en kvalitativ undersökning eftersom man då snarare syftar till att exemplifiera än att *generalisera*, vilket ofta görs i kvantitativa studier (Svenning, 2003). Då det insamlade materialet inte är så omfattande vid kvalitativa studier kan man heller inte generalisera utifrån det som t.ex. i vår studie där vi har genomfört sex intervjuer (Kvale, 2009).

3:7 Etiska överväganden

Något vi upplevt som ständigt närvarande i vår studie är frågorna kring etik då vi anser det vara av stor betydelse att studien håller de krav som etiska forskningsrådet har på forskningsmetoder. Kvale (2009) skriver om hur en intervjuundersökning berör och ställer en inför etiska ställningstaganden. Ett av de etiska ställningstaganden vi gjort har varit att vi har inte haft för avsikt att lägga några värderingar i det faktum att vi valt ut en skola ifrån Centrala Göteborg och en skola från en förort till Göteborg. Detta har vi endast gjort för att vi tror oss kunna få ett mer nyanserat material och hitta fler skillnader än om man skulle valt två skolor i tex. Centrala Göteborg. Därför har vi också valt att kalla dem för Centrumskolan och Nordostskolan. Man skulle kanske kunna tänka sig att det varit mer naturligt att kalla Nordostskolan för Förortsskolan. Detta valde vi dock att undvika då vi tror att det är lätt att man omedvetet lägger in vissa fördomar och värderingar, gällande skolan, om man valt att kalla den för Förortsskolan.

Innan intervjuerna skulle börja valde vi att informera samtliga respondenter kring studiens syfte och upplägg. De personer som man ska intervjua ska inte behöva uppleva svårigheter under intervjun och därför är det viktigt att det råder en respektfull hållning från intervjuarens sida. När man gör en undersökning har man ett grundläggande ansvar gentemot de personer forskningen avser (Kvale, 1997).

Därför förklarade vi de forskningsetiska principerna som är; *informationskravet*, *samtlyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (<http://www.codex.vr.se/>).

Informationskravet innebär att vi informerar respondenterna om allt som kan tänkas påverka deras vilja att delta i studien. Man ska även meddela intervju personerna att de, när som helst, kan dra tillbaka sin medverkan. Vi började därför med att kort beskriva vad syftet med vår undersökning är och också hur vi kom in på att skriva om det.

Samtyckeskravet innebär att ett samtycke skall finnas från respondenterna till att medverka i studien. Vi bad också respondenterna fylla i ett papper med kort information om dem själva (namn, ålder, yrke m.m.) och där de också kunde kryssa i att vi redogjort de forskningsetiska principerna för dem. Informationen om respondenterna var endast för vår egen del och att vi tyckte detta var intressant information att veta om de hade egna barn och vilken erfarenhet de har inom yrket, om det under analysen skulle kunna visa sig ha betydelse. Vi tyckte också det var bra då det blev ett sätt för oss att säkerställa att vi gett dem informationen, men även för att veta att respondenterna förstått de etiska principerna.

Konfidentialitetskravet innebär delvis att personuppgifter, insamlat material och annan känslig information ska behandlas på ett sätt som medför att obehöriga inte kan ta del av dem, men även att enskilda medverkande inte ska kunna identifieras i den färdigställda uppsatsen.

Därför kommer vi inte i det färdiga materialet att skriva ut enskildas namn, vilka skolor det rör sig om, eller ens stadsdelarnas namn mer än att det rör sig om en skola i ”centrum” och en i en ”förort”. Det insamlade materialet förvarar vi självklart säkert, bandinspelningarna kommer vi radera, för att försäkra oss att de deltagandes anonymitet och rättigheter enligt konfidentialitetskravet efterlevs.

Nyttjandekravet innebär att insamlat material inte får användas till icke-vetenskapliga syften, dvs. att det används till det vi har sagt att det avser och inget annat.

4. Resultat och analys

4:1 Respondenternas egna erfarenheter och uppfattningar

Vi börjar nedan med att presentera vad respondenterna har för uppfattning och tankar kring finanskrisen samt ungdomars hälsa och utveckling. Vi tycker det är viktigt att ge en bakgrundsbild av hur de själva upplever och uppfattar situationen kring ämnet.

4:1:1 Erfarenheter av finanskrisen

Vår första fråga till våra intervjupersoner var vad begreppet kris har för innebörd för dem. En öppen, allmän och inledande fråga för att förstå hur deras uppfattning om kris är. Detta tänkte vi kan vara viktigt att bilda sig en uppfattning om då det kan ha betydelse för hur de besvarar resterande frågor. Samtliga beskrev att kris är något som upplevs negativt. Flera av respondenterna beskriver också att kris är något som upplevs som svårt och jobbigt att hantera utifrån de resurser man har. Någon av respondenterna uttryckte även att kris ofta uppstår utifrån någon form av förändring i livet eller omgivningen.

Skolsköterska, Nordostskolan: *”När kravet i min omgivning inte stämmer överens med min förmåga att hantera tillvaron då känner jag att jag befinner mig i en kris. Motgångar eller problem finns det, men när man känner att man inte klarar dom, med sina resurser, då blir det kris.”*

Det var intressant att samtliga respondenter, utom lärarna, beskrev kris på individnivå, hur människan upplever och påverkas av en kris. Lärarna pratade om kris utifrån ett mer ekonomiskt perspektiv och gjorde direkta kopplingar till skolan och dess verksamhet. Man pratade om kris utifrån försämringar och nerdragningar i de ekonomiska resurserna.

Lärare, Nordostskolan: *”När det är kris, då är det kärvt med någonting, det finns dåligt av någonting. När jag tänker på skolan och kris tänker jag att man ska dra ner resurser, neddragningar, försämringar...står ordet kris för.”*

Att man tolkar begreppen på olika sätt tror vi har att göra med vilken yrkesroll man har. Kuratorerna, skolsköterskan och till viss del specialpedagogen, som redan nämnts, pratar mer om kris på en individuell nivå vilket vi tror kan ha att göra med deras utbildning samt att de arbetar närmare individen. Lärarna arbetar med större grupper och vi tror de är mer styrda av den ekonomiska budgetram som finns för verksamheten, exempel när det gäller inköp av material osv.

Alla respondenterna uttrycker att de på något sätt påverkats och märkt av finanskrisen. Vissa av dem uttrycker att de även påverkats i privatlivet. Tankar, och viss oro, kring finanskrisen finns med i bakgrunden samtidigt som det är ett omdebatterat ämne som man möter i media och även i privatlivet. En av informanterna har själv drabbats av ekonomiska förluster, en annan respondent har varit orolig för att inte få behålla sitt arbete och en annan har bekanta och familj som drabbats av krisen, då de riskerat att eller har blivit av med sitt arbete.

Lärare, Nordostskolan: *”Det har varit ett samtalsämne mycket. Många som man vet, bekanta som också drabbats.”*

Genom att se på hur de olika informanterna utifrån sin yrkesroll tolkat begreppet kris olika, kan man använda det socialkonstruktionistiska perspektivet, där man menar att kunskap och sociala processer går hand i hand. Alltså exempelvis en kurator har sin sociala konstruktion av vad kris är utifrån dels sin kunskap, som inriktar sig mer på individen, men också det sociala samspel som utgör vardagen för kuratorn, som ofta i sitt vardagliga arbete möter individer enskilt. Att lärare pratar mer utifrån nedskärningar och så vidare kan ju bero på att deras sociala processer i skolan, deras vardagliga arbetsliv präglas mer av ekonomi. Det rutinmässiga vardagsliv vi lever, där arbetet upptar stor del av, formar och omformar vårt sätt att se på och förstå världen. Interaktionen och språket i vardagslivet har stor betydelse för hur vi kommer att tänka, agera och förstå världen och för hur kunskap skapas.

4:2 Främjande faktorer för Hälsa/Utveckling

När vi frågade respondenterna om vilka faktorer, i skolan och den övriga livssituationen, som är viktiga för ungdomarna, pratade de om många olika faktorer som spelar roll men där begreppet trygghet framkom som ett mycket viktigt tema. För att ungdomarna ska kunna känna trygghet pratar man om att det är viktigt med en fungerande organisation i skolan där man skapar tydlig struktur för eleverna. Det är också viktigt att lärarna har en bra arbetssituation där de har möjlighet att planera skoldagen för eleverna och ha tid för att se varje individ. Det är likaså viktigt med en god skolmiljö för eleverna, dels gällande skolarbetet men även utanför lektionstid på rasterna. Att ha goda relationer, dels med kamrater men även med vuxna, både i skolan och i hemmiljön, är viktigt för att ungdomarna ska kunna känna trygghet och känna sig sedda och bekräftade. I skolan menar man att man måste få möjlighet att arbeta i mindre grupper med eleverna, annars blir det svårt att skapa goda relationer och se varje individ. När det gäller hemsituation och fritid säger man att det är viktigt att familjesituationen är stabil och att man har vettiga fritidsaktiviteter.

Skolsköterska, Nordostskolan: *”Kamratrelation, skolmiljön, sömnen och maten är viktiga faktorer för att eleverna ska må bra. De som till exempel inte får sina sömntimmar och inte är utvilade på morgonen och de som inte får sin frukost, bäddar för att det ska bli jobbigt redan på förmiddagen. Och en bra grupp att befinna sig i är viktigt så att man inte känner sig utanför och känner sig stöttad av klasskamrater men även av vuxna.”*

Specialpedagog, Centrumskolan: *”Tryggt och erkännande, både hemma och i skolan, är det bästa”*

Sammanfattningsvis kan man säga att personalen från båda skolorna hade gemensamma uppfattningar om vad som är viktigt för ungdomars hälsa och utveckling. En skillnad som framkom mellan skolorna var att informanterna från Nordostskolan beskrev hur viktigt det var för ungdomar att ha goda förebilder samt hur viktigt det är med mat och sömn samt att föräldrarna har ett jobb, en god försörjning.

Genom de sociala processer informanterna deltar i, i skolan, de sociala interaktionerna med eleverna men även kollegor, och genom den kunskap informanterna, dels genom utbildning, men framförallt genom sin erfarenhet, besitter synes de ha en samlad förståelse av verkligheten. En gemensam social konstruktion av vad barn och ungdomar behöver, generellt

sett, för att utvecklas väl. Detta är också kulturellt och historiskt betingat. Detta kan förstås ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv. I det samhälle som vi lever i kan dessa faktorer anses som gällande, de har skapats (externaliserats), accepterats, (objektiverats) och tagits till oss (internaliserats) och därmed anses det vara så. Enligt den sociala konstruktionismen är verkligheten socialt definierad genom en social process, så som här beskrivits. Att dessa faktorer visat sig vara främjande i vårt samhälle skulle kunna förklaras med dels den sociala processen samt att det även är historiskt och kulturellt specifikt. Skulle man jämföra dessa faktorer med exempelvis ett annat land med andra förutsättningar, kulturella betingelser och därmed ett annat sätt att förstå världen och den sociala konstruktionen, än vi har i vårt samhälle, kanske dessa kategorier och begrepp inte alls skulle anses vara rådande. Det landets, eller samhällets, förutsättningar för att socialt definiera verkligheten skulle kunna ge helt andra faktorer som i det landet, samhället, blivit externaliserade, objektifierade och internaliserade, och gett en annan social konstruktion av världen, av vilka faktorer som är viktiga. Det behöver inte betyda att det ena eller andra sättet är det enda och riktiga och därför menar den sociala konstruktionismen att man ska ha en kritisk hållning till det vi antar vara för-givet-taget.

På en högre, mer generell nivå har man, om man jämför mellan skolorna, en gemensam förståelse av världen, eller i detta fall, faktorer, för vad som är viktigt för barnens utveckling. På en lägre nivå, om man ser till centrum kontra förort och de historiska och kulturella skillnader i förutsättningar som det kan innebära, likt ovanstående redogörelse, kan man förklara de skillnader som framträder. I förorten har man kunnat urskilja särskilda faktorer som förutom de gemensamma, generella är viktiga. Utifrån de sociala processer, den kunskap och förståelse av världen som är specifikt för förorten som samhälle, och människorna som lever där, har man förutom den generella uppfattningen fått förståelse för att det finns några faktorer utöver dessa som har visat sig vara viktiga. Utifrån hur människornas vardagsliv, samhällsliga omgivning, sociala processer och interaktioner i förorten ser ut, har det skapats ytterligare faktorer i den sociala definitionen av vad som är viktigt för barnens utveckling.

4:3 Ekonomi och organisation

4:3:1 Krisen innan finanskrisen

Flera av respondenterna, framförallt lärarna och specialpedagogen, uttryckte att det fanns en form av kris redan innan finanskrisen bröt ut. De beskriver att det har varit besparingar på skolan innan, men att det blivit värre i och med finanskrisen. En av lärarna menar på att finanskrisen gjorde att en form av beredskap uppstod hos lärarna då de fick veta att allt fler i samhället blev av med sina arbeten.

Lärare, Nordostskolan: *”Vi har haft kris länge, det har varit neddragningar. Det fanns en rädsla när krisen slog till i samhället – > nu kommer det bli ännu sämre <– barnen kommer må sämre om deras föräldrar blir arbetslösa. Man fick en beredskap om att barnen kommer må sämre, har jag tänkt hela tiden”.*

Specialpedagog, Centrumskolan: ”...men innan den stora krisen kom hade vi ju redan en kris...”

En annan lärare menar att neddragningarna och omstruktureringarna varit så omfattande på Nordostskolan att eleverna i en klass hade fått 14 nya klassföreståndare på sju år. Detta säger en del om hur situationen var innan finanskrisen slog till, menar läraren.

Genom det första exemplet kan man tydligt förstå, socialpsykologiskt, hur människan påverkas av samspelet som råder mellan individ och samhälle och hur människan påverkas av det som händer i samhället. Lärarna pratar om hur de påverkades av finanskrisen och att det uppstod en beredskap hos dem, trots att det redan tidigare varit ekonomisk kris i skolan. Genom att belysa detta ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan man säga att genom att finanskrisen omdebatteras flitigt i media och i vardagliga interaktioner, människor emellan, omdefinieras verkligheten i dessa sociala processer. En ny social konstruktion, social definition av världen skapas, alltså den beredskap de känner inför vad som kommer. Finanskrisen har internaliserats av informanterna som känner att nu får de vara förberedda på att det kommer att bli tuffare ute i samhället, och framförallt tänker de i sitt vardagliga liv, i skolan gällande dels resurserna men också att eleverna kan drabbas av ökad problematik på olika sätt.

4:3:2 Organisation

Personalen från skolorna upplever att organisationens mål inte är realistiska att uppnå med de knappa resurser som ges. De menar att samma mål finns kvar trots de ekonomiska besparingarna. En del av respondenterna upplever detta som frustrerande att dem inte kan leva upp till de krav som ställs och att det är eleverna som blir lidande av det.

Lärare, Nordostskolan: ”Jag kan känna att det finns väldigt många entusiastiska lärare här ute så blir man lite frustrerad att dem på förvaltningen inte förstår vilket slitjobb vi gör. Utan de börjar prata...de säger till oss att sänka ambitionen, samtidigt som vi ska se till att fler elever når målen och får godkänt.”

Detta menar lärarna ger dubbla budskap från förvaltningen som å ena sidan vill att eleverna ska bli godkända samtidigt som man ger personalen sämre möjligheter att bedriva ett pedagogiskt arbete. När målen inte uppfylls och lärarna beklagar sig över situationen brukar de få höra: ”nej, det beror inte på minskade resurser, det vill dem inte höras vid” säger en av lärarna som refererar till förvaltningen.

Denna arbetssituation gör att lärarna delvis inte känner uppskattning uppifrån, av chefer och politiker, men också att lärarna går miste om motivationen att uppnå målen.

Skillnaden mellan hur lärare, skolpersonal, och förvaltning, organisation, och deras motstridiga åsikter skulle kunna förstås ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv där man menar att kunskap och det sättet att se på och förstå världen präglas av vårt vardagsliv. De sociala processer, interaktioner och den kunskap och sociala konstruktion som därigenom skapas kan se mycket olika ut, vilket kan leda till att man inte förstår varandra. Lärarna ser på saken utifrån sin sociala konstruktion, sitt sätt att förstå världen genom de processer de möter

och genomgår i sitt vardagsliv precis som de inom förvaltningen. Detta samt att de arbetar utifrån olika mål och med olika arbetsuppgifter, gör att man kan ha svårt att ha förståelse för varandra.

4:4 Ungdomarnas oro

När det gällde frågan om respondenterna hade upplevt om ungdomarna känt sig oroad eller stressade av finanskrisen blev svaren väldigt delade. På Centrumskolan har man inte märkt av någon uttalad oro från ungdomarna. Det finns dock elever som uttryckt att deras föräldrar blivit av med jobbet men inte att dem själva uttryckt känslor om det, utan bara nämnt det. På Nordostskolan beskriver kuratorn att han har märkt av en ökning av oron hos eleverna. Han förklarar att många elever är oroliga över situationen hemma, om vad som kommer att hända dem. Varför det var en sådan skillnad vet vi inte då det kan bero på flera faktorer. Något som vi tänker kan vara en bidragande orsak till denna skiljaktighet är de olika stadsdelarnas socioekonomiska förutsättningar. Respondenterna ifrån Centrumskolan beskriver en annan situation vilket vi kan tänka oss delvis beror på att elevernas föräldrar ofta är relativt högutbildade i den stadsdelen och kanske därför inte drabbats lika hårt av finanskrisens nedskärningar inom arbetsmarknaden. Detta skulle ju kunna vara en orsak och att föräldrarna inte själva blir så oroad av finanskrisen då de har bra utbildning, vilket i sig är en trygghet då det kan vara lättare att få ett nytt arbete.

När det gäller Nordostskolan, ger flera av respondenterna bilden av att många av föräldrarna saknar, eller har en låg utbildning, arbetar inom industrin och exempelvis Volvo, som till stor del kommit att drabbas av finanskrisen. Detta i sin tur medför kanske att föräldrarna till eleverna på Nordostskolan kanske oroar sig mer över sina arbeten, samt deras möjligheter till att hitta ett nytt arbete om det skulle behövas. På detta sätt kan man tänka sig att föräldrarnas oro projiceras till barnen som då också påverkas av oro och ovisshet om vad som kan komma att ske och vilka konsekvenser finanskrisen kan ha för deras liv och framtid. Kuratorn från Nordostskolan berättar just om den typen av ängslan och rädsla, som sprids genom föräldrarnas oro över sin ekonomiska situation. Att denna oro skulle ha uppkommit från finanskrisen menar kuratorn från Nordostskolan är påtagligt då det framför allt började efter nedskärningarna på Volvo. Därefter uppstod allt fler samtal som berörde elevernas hemförhållanden och ekonomi, menar kuratorn. ”*Måste vi flytta? Kommer mamma att få behålla jobbet?*” är några av frågorna som dykt upp hos kuratorn på Nordostskolan, vilket betonar den ovisshet som finns hos eleverna. Man vet inte exakt vad som kan komma att hända, utan snarare en osäkerhet om vad som väntar en längre fram.

Det är också svårt att beskriva hur oron egentligen upplevs då den förmedlas från eleven till respondenterna vilket innebär att de gör en tolkning av elevernas känslor. Sätter vi samtalen i en kontext, ett sammanhang kan vi förstå det på ett annat sätt. Med detta menar vi att en elev som t.ex. är orolig eller bekymrad över något, kan känna att det är okej att berätta om sin problematik för en kurator. Kuratorns yrkesroll innebär delvis att lyssna och hjälpa till vid problem hemma eller i skolan, vilket gör att sannolikheten att kuratorn hör mer än de andra professionerna är större, detta har vi uppmärksammat. Samtidigt beskriver flera av

respondenterna att de tror att ämnet kan vara känsligt hos många ungdomar. De menar att de kan föreställa sig att eleverna känner lite skam över att tala om att t.ex. någon av föräldrarna mist sitt jobb etc. Detta kan också vara en av orsakerna till varför lärarna inte uppmärksammat problemet ännu på samma sätt som kuratorn då ungdomarna undviker den typen av samtalsämnen med sina lärare. Förtroendet verkar därför vara större för kuratorerna och detta blir tydligt i intervjuerna.

En annan anledning till att det kan skilja sig så mycket mellan skolorna när det gäller oron hos barnen kan vara att Nordostskolan ligger i en stadsdel som kan ha drabbats hårdare än t.ex. Centrumskolans stadsdel. Då tänker vi framförallt när det gäller vilken stadsdel som har flest anställda inom t.ex. Volvo. Både lärarna och kuratorn på Nordostskolan uppger att flera av elevernas föräldrar jobbar inom industrin och Volvo.

Detta kan också jämföras med Novus undersökning där det framkom att de som oroades minst var dem från storstäderna. Den största oron fanns i glesbygden menar man i Novus undersökning och ska vi göra en parallell kan vi säga att stadsdelen utanför centrum i vår undersökning har påverkats mer än den i centrum.

Ur ett systemteoretiskt synsätt kan vi förstå ungdomarnas oro på olika sätt. Ungdomarna befinner sig i olika system (skolan, familjen, vänner) vid olika sammanhang och de har olika former av interaktion med dessa system. Alla dessa system har olika former av gränser till ungdomarna och fungerar på olika sätt. Om vi tänker på gruppnivå befinner sig subsystemet (ungdomarna) i en familj där de är ett delsystem. I detta system interagerar ungdomen med ”dyaden”, mor och far, på ett sådant sätt att ungdomen får en känsla av trygghet då de ger subsystemet ett energiflöde med omsorg etc. När mor och far inte kan längre kan göra detta då de t.ex. påverkats i sina jobb (deras system) i form av en uppsägning kan de känna oro och stress. Detta gör att de projicerar sina orostankar på ungdomen, förmodligen omedvetet. Inflödet i detta system blir därmed inte likadant som det var tidigare, det har förändrats på ett sådant sätt att återkopplingslingorna (resultatet av utflödet) visar information om att ungdomen också oroas. Det sker alltid förändringar i en familj, men då av inflöden som är så obetydliga att en jämvikt (homeostas) kan bibehållas. Denna homeostas försvinner när familjens problem blir för stora för de olika delarna i systemet att hantera. När ungdomen sen går till skolan kan genomflödet till klasskamraterna och lärarna också vara annorlunda än vad de brukar vara, som en effekt av förhållandena i hemmet. En kurator som uppmärksammar detta kan tala med ungdomen och genom samtal (feedback) hjälpa ungdomen genom att prata om situationen, alltså ett positivt utflöde.

För att förstå problemet förutsätter systemteorin att man kan förklara vad som är systemets omgivning det vill säga de faktorer som påverkar systemet, men som komponenterna i systemet inte själva kan påverka. I ungdomarnas fall gäller det att vi kan se skolan, lärarna, familjen och vännerna för att förstå problemet och se helheten. Det vi gör i vår studie är att intervjua personal på skolorna, vi får alltså en sida av helheten. Vi kan söka mer förståelse genom att undersöka andra system runtomkring för att få ett djup och bredare förståelse. Detta är en av systemteorins starka sidor, att se det stora och sätta det i ett sammanhang. Den systembeskrivning vi ger är på en gruppnivå, vi vet med andra ord inte om det respondenterna

uppfattar (inflödet) är vad ungdomarna förmedlar (utflödet). Vad individen upplever får vi från ett observatörsperspektiv, men det var också vad vi ansåg vara mest fruktsamt vad gäller beskrivningsnivå (Lilja m.fl. 2005).

Genom att förstå skillnaderna mellan skolorna och de olika stadsdelarna kan man ta hjälp av det socialkonstruktionistiska perspektivet om hur vår kunskap och sätt att se på och förstå världen präglas av det rutinmässiga vardagsliv vi lever. De historiska och kulturella aspekterna, interaktionerna och språket är också viktiga delar som påverkar den sociala definitionen av världen och de begrepp och sociala kategoriseringar som vi internaliserat och använder oss utav för att förstå. När det gäller den Centrumskolan synes många av elevernas föräldrar vara högutbildade och ha arbeten som kanske inte påverkats i större utsträckning av ökad arbetslöshet. Det skulle kunna vara så att de byggt upp en social konstruktion om att kunna känna sig ”säkrare” då de har utbildning och kanske arbetar i yrkesroller där finanskrisen inte förväntas orsaka någon större skada. Skulle de trots sin förmodan sedan förlora sitt arbete känner de sig kanske mindre oroade då de lättare tror sig kunna hitta nytt arbete. Deras sociala definition, konstruktion, av verkligheten gör att de känner viss trygghet som gör att de inte projicerar någon större oro till sina barn och därmed i sin tur påverkar barnens och deras egna sociala konstruktion och sätt att förstå världen.

När det gäller Nordostskolan synes motsatta förhållanden råda. Många av elevernas föräldrar, på den skolan, arbetar inom industri, och det mycket hårt drabbade Volvo, vilket gör att de påverkas av finanskrisen på ett helt annat sätt. Arbetar man inom industrin, som drabbats hårdast av finanskrisen, kanske inte har någon utbildning, inte någon överdrivet stabil ekonomi, kanske även annan etnicitet och där närsamhället man lever i har mindre goda socioekonomiska förhållanden och en större del av arbetslösa, så påverkar ju detta naturligtvis de sociala processer människan deltar i och sättet att tänka och förstå verkligheten på. Med anledning av detta kan man tänka att de föräldrarna en helt annan social definition, konstruktion, av hur de skulle kunna komma att drabbas av finanskrisen. Deras sociala konstruktion gör att de känner sig mer oroade, jämfört med föräldrarna på den andra skolan, vilket därigenom påverkar barnen att också känna viss oro. Även barnens sociala konstruktion av verkligheten påverkas och blir mer negativ jämfört med den andra skolan.

Detta kan förklara varför resultatet skiljer sig mellan de olika skolorna. Man kan också tänka sig flera andra sätt som kan förklara dessa skillnader utifrån det socialkonstruktionistiska perspektivet. Ett sätt skulle kunna vara att ungdomarna på respektive skola, utifrån alla de aspekter som påverkar hur man tänker och handlar som beskrivits ovan, har bildat olika sätt att tänka, vara och agera. Man skulle kunna tänka sig att på Centrumskolan, där de flesta kommer ifrån familjer och ett område där det inte finns så stora problem gällande ekonomi och arbete, skapat ett klimat, en social konstruktion, där det inte är lika lätt att tala om sådana här saker med varandra. Det kan vara så att det är ännu känsligare för dem att tala om att föräldrar blivit arbetslösa och fått försämrade ekonomi. På Nordostskolan, där de omgivande förhållandena, åtminstone i större grad, är de motsatta, kan man tänka sig att ett mildare klimat skapats bland ungdomarna. Att människor är arbetslösa och har en knapp ekonomi, är kanske något de växt upp med och ständigt finns i deras omgivning, vilket kan bidra till att det är lättare för dem att prata om sådana saker, även om det inte tillhör de vanliga

samtalsämnen. Det kan även vara så att en anledning till att man inte pratar om sådana saker är att ungdomar genom sina sociala processer och interaktioner, är distanserade ifrån finanskrisen, om man jämför med de vuxna. Alltså att ungdomar och vuxna har olika kunskap och sätt att förstå verkligheten på, och inte lever i ”samma värld eller kultur”, vilket skapar olika sociala konstruktioner och sätt att definiera hur man själv kan påverkas av ett fenomen som en finanskris. Ungdomar skulle därmed kunna distansera sig från finanskrisens efterverkningar då de inte drabbas på samma sätt som vuxna kan, i form av arbetslöshet och så vidare, utan i så fall mer indirekt drabbas om familjen, eller skolan, blir berörda av krisen.

4:5 Effekter av finanskrisen

En annan sak som blev påtaglig i svaren från respondenternas var att de kunde misstänka att det på längre sikt kan uppstå andra effekter av finanskrisen hos barnen. Några respondenter talade också om hur barnen kan ha berörts av flera händelser runt omkring som bidragit till att deras livssituation påverkats. Vi har genom respondenternas beskrivningar förstått att besparingarna som sker på skolorna kommer att påverka elevernas förutsättningar till att få en god skolkvalité och skolmiljö.

4:5:1 Skolornas besparingar och nedskärningar

En av finanskrisens effekter är att personalen på skolorna har märkt av allt fler nedskärningar, omstruktureringar och besparingar av olika slag. Detta har naturligtvis skapat oro hos dem, men det har även påverkat eleverna på flera sätt menar dem. Det som utmärker just dessa besparingar från de som tidigare gjorts är, som några av respondenterna beskriver det, att de är mer kraftigare än tidigare. En lärare säger; *”Jag är rätt så övertygad om att kraftiga omstrukturerade nedskärningar har gjorts utan att ha tagit hänsyn till verksamheten och att den ska fungera, utan man har bara räknat till kronor, vilket har gjort att det arbetssätt vi hade tidigare på skolan finns inte längre, tidigare var det tematisktarbetsätt”*.

Detta är något som beskrivs från bägge skolorna där en respondent från Centrumskolan menar att det är på gränsen till att det inte fungerar mer, att ekonomin just nu är så dålig och att man då inte kan utföra sitt arbete som man önskar. Vi har lagt märke till hur flera av respondenterna talar om hur olika politiska beslut gjort att skolan drabbats som den gjort. En av orsakerna till att skolorna numera har så dålig ekonomi menar lärarna från Nordostskolan delvis bero på den så kallade kommunaliseringen av skolan som tidigare bedrevs statligt. Specialpedagogen menar att välfärden och även skolan påverkas mycket av de allt lägre skatterna, att skolorna har mindre pengar, men att löntagarna får mer.

Lärarna upplever också att det lägger allt för mycket tid på pappersarbete. En av lärarna kallar det *”dokumentationshysteri”* då han menar att han lägger nästan hälften av sin arbetstid på att fylla i papper när han egentligen kunde vara med eleverna. Just att de har allt mindre tid med eleverna påverkar miljön på skolan, menar läraren.

Det som lärarna framförallt påpekar är att det försvinner mycket av det pedagogiska arbetet när man skär ner på resurserna. Att man inte hinner tillgodose de ungdomar som har särskilda behov, vilket innebär att alla inte ges samma chans att utvecklas.

Skolsköterskan på Nordostskolan beskriver situationen på följande sätt: *”Nu när grupperna blivit större på senare tid och att vuxen resurserna minskat gör det inte bättre. Ibland är det en vuxen som står och har 40 elever, han eller hon kan ju vänta tills det har blivit bra resultat av det. Det finns alltid elever med fel ambition och vi hinner inte med dem”*

”Det kan inte vara bra, när skolan som är deras arbetsmiljö inte är som den ska, då kan inte individen utvecklas i den takt som dom behöver. Det finns ingen tid för de ungdomar som är i behov av extra stöd”

Kuratoren på Nordostskolan fortsätter på samma linje:

”Som idag har vi ju dragit ner väldigt mycket personal. Dels är det att man går miste om humankapital, det pedagogiska försvinner eller det blir mindre av det. Istället för att ge eleven kanske 10-11 timmar blir det kanske bara 4-5, eftersom man exempelvis skär ner på specialpedagoger. Klasserna blir större, finns lärare som har 40 elever om inte mer. Alla elever har sina behov, olika behov, det ligger på olika nivåer. Följden blir att det blir ett spann fullt av elever som behöver jättemycket hjälp och andra som klarar sig jättebra och inte behöver samma hjälp. En viktig faktor där blir hur vi vuxna bemöter eleverna.”

När det pedagogiska försvinner ur undervisningen och klasserna bara blir större finns det en grupp individer som klarar sig mindre bra. Elever som kanske hade fungerat bättre i mindre konstellationer påverkas ju eftersom de blir mer oroliga, det blir svårare att koncentrera sig och kanske lättare att ta till nävarna eller verbalt, förklarar kuratorn.

Även kuratorn från Centrumskolan talar om hur fysiska och psykiska problem kan dyka upp hos eleverna när skolan försämras. Det kan framträda genom olika symtom, att man får ont i magen eller sover dåligt.

Flera av respondenterna menar på att vi kanske inte riktigt sett alla påföljderna av finanskrisen ännu. *”Vi ska nog vara beredda på att det kommer bli ännu tuffare. Det kommer att kännas för fler hem”* uttrycker en av respondenterna. En av lärarna från Nordostskolan ger en av orsakerna till varför hon tror att det kan bli värre längre fram då hon menar att flera av dem som blivit av med sina jobb kanske ännu har kvar sin A-kassa vilket gör att situationen inte riktigt ännu blivit kritisk.

Alltså kan vi sammanfatta det med att olika former av besparingar inte gagnar någon part i framtiden. Varken lärare, elever eller samhället i sig då vi, som flera av respondenterna uttryckte det, flyttar fram problemen. Med detta menade dem att sparar vi in pengar nu inom skolan kommer vi få en högre kostnad hos socialtjänsten i framtiden. En viktig sak som vi tycker kom fram i just denna diskussion med besparingar etc. är att: bara för att vi ska spara pengar och skära ner så innebär det inte att ungdomarnas behov också sjunker, tvärtom det ökar.

Om vi ser på problemet ur ett systemteoretiskt perspektiv kan vi tänka att skolan i sig är ett system där olika subsystem är knutna genom olika former av interaktioner med varandra. Subsystemen, lärarna och eleverna, har anknytning till skolan genom att det är deras "arbetsplats". De har relationer till varandra och är beroende av varandra för att det skall existera ett system. Utan lärarna kan inte eleverna få undervisning och utan eleverna har lärarna inte ett jobb. Om vi tänker oss att 10 elever skapar 1 lärare och 20 elever skapar 2 lärare kan vi också förstå hur dessa påverkas av nedskärningar. Om subsystemet (elever) är beroende av t.ex. 2 lärare för att det skall fungera och skapa rätt form av genomflöde. Skär man då ner på personalen till en lärare, då systemet "skolan" måste spara pengar, innebär detta att eleverna kanske inte får samma utflöde, dvs. effekt på energin mellan subsystemen lärare – elev. Detta innebär att eleverna kanske inte får den typ av hjälp (inflöde) de haft tidigare. Detta gör att många av eleverna kanske försämrar sina skolresultat avsevärt vilket i sin tur sänder tillbaka information (feedback) till lärarna och andra subsystem såsom rektor/administration om att försämringar skett. Läraren blir dessvärre inte heller nöjd då denne inte kunnat utföra sitt arbete på det sätt den tidigare har gjort, därmed har energiflödet ändrats, men inte systemets "set värde" (hur det bör vara).

Skolan fungerar och funderar ur ett annat perspektiv, på en annan nivå – på samhällsnivå. Skolan befinner sig i ett större system (kommun/förvaltning) där den utgör ett subsystem. I detta system får skolan direktiv av det större systemet (förvaltningen) att det måste sparas pengar. System blir mer komplicerade ju fler komponenter som tillkommer och interagerar med varandra (administration, politiker, lärare etc.). När detta sker och systemen växer och blir större och har olika intressen uppstår en differentiering och därmed blir problemen mer svårlösta. Vi kan tänka oss att subsystemen, lärare och elever, endast interagerar med systemen på gruppnivå och ser problemet inom sitt eller sina system. Detta gör att det kanske blir svårt att förstå besparingarna, som beslutas inom ett system de inte interagerar med, men de påverkas dock av det och sänder naturligtvis tillbaka signaler om att detta inte känns okej (feedback). En stor förändring i systemet som gör att genomflödet inte är som det skall vara visar att det ger effekter på flera andra system då de hänger samman och interagerar med varandra på ett sätt som gör att de är ömsesidigt beroende av varandra. Vi kan systemiskt förstå hur det är, hur det hänger samman, men vi kan inte förstå varför situationen uppstått då systemteorin inte förklarar varför pengarna måste sparas, utan bara tala om att såhär är det, vilket naturligtvis är en av de svaga sidorna hos systemteorin.

Genom att försöka förstå vad respondenterna sagt ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan vi återigen se hur man genom de vardagliga interaktionerna, de sociala processerna, de begrepp och sociala kategoriseringar och vår kunskap, och som också är historiskt och kulturellt betingat, färgar vårt sätt att tänka, agera och förstå världen, utifrån de sociala konstruktioner vi formar. Genom att man har olika synsätt, och givetvis också arbetar utifrån olika mål och arbetsuppgifter, medför det ibland att man har svårt att ha förståelse för hur andra tänker och agerar. Med anledning därav kan man förstå skolpersonalens frustration gällande situationen och de konsekvenser som man vet kommer då man gör nedskärningar i skolans ekonomi. Man kan dock tänka sig att både de på en högre nivå liksom lärare och personal på skolan har en uppfattning om vad som händer när skolan drabbas av

nedskärningar och hur ungdomarna påverkas av detta. Men det faktum att man på den högre nivån är så styrda av ekonomin, som i många andra sammanhang, gör att man kanske inte har möjlighet att ta hänsyn till de långsiktiga konsekvenserna som man förmodar väntas uppstå. Just när det gäller ekonomi så blir det i många fall de kortsiktiga vinsterna med nedskärningar som får råda, trots att man är medveten om vilka effekter detta kan komma att få på en längre sikt.

4:5:2 Elever

När vi frågade intervjupersonerna om vad de tror om ungdomarnas intresse och kunskap kring finanskrisen så beskrev flera av dem att de tror att de har viss kunskap kring krisen men att de inte har visat något utmärkande intresse för finanskrisen.

Specialpedagogen från Centrumskolan uttrycker det på följande sätt: *”Jag tror inte att de känner sig berörda, det är min uppfattning, jag har aldrig hört någon säga någonting om det...jag tror inte dem bryr sig om det själva, det är för stort och dem vill inte se det stora i samhället, dem vill ha en framtid som dem tror på...”*

Kuratoren på Centrumskolan uttryckte det på ett annat sätt och menade att det vanligtvis kanske är ett känsligt ämne med föräldrarnas ekonomi, men att det i detta fall kanske är annorlunda då ungdomarna hör mycket om finanskrisen i media vilket gör att det blir lättare att sätta ord på det. Kuratorn menar att detta underlättar för föräldrarna att tala om det hemma.

Lärarna på Nordostskolan menar också att de inte tror att det är något större intresse över finanskrisen. En av lärarna berättar: *”Jag tror att det är så abstrakt och diffust för dem. Man pratar om det helt obegripligt på nyheterna. Många läser inte tidningarna”*.

I Novus undersökning framkom något liknande då många av de tillfrågade barnen upplevde ämnet diffust och svårbegripligt. De barn som kände så var också minst oroliga av finanskrisen, medan de barn som hade någon erfarenhet eller mer konkret kunskap kring den var mer oroliga. Ungdomarna från Centrumskolan verkar ha drabbats minst och därmed också minst oroade, om vi utgår ifrån respondenternas berättelser. Kanske blir det inte greppbart förrän det händer i ens närmsta omgivning?

De försämrade resurserna kan innebära att elevernas skolresultat försämras. Detta är just vad som hände under 1990-talskrisen. I en av de undersökningar som gjorts efter 1990-talskrisen, från Statens offentliga utredningar (Välfärdsbokslutet, SOU 2001:79) kunde man se att skolresultaten blev sämre under denna kris, vilket de menar var en effekt av de minskade skolresurserna. Många av ungdomarna på 1990-talet fick det tufft på arbetsmarknaden senare, enligt denna undersökning. I våra intervjuer beskriver flera av respondenterna att de tror, likt 1990-talskrisen, att ungdomarnas försämrade betyg kan påverka dem i framtiden samt att även ett utanförskap kan uppstå. Vi kan förstå detta på flera olika sätt, men ser vi det från ett systemiskt förhållningssätt kan vi förstå att en förändring i ett system betyder en förändring i ett annat. Ungdomarnas resultat i skolan hänger samman med den undervisning de får i skolan, samt det stöd de kan få i hemmet. Beroende på hur gränserna och hur energiflödet fungerar i systemen avgör också hur resultatet skall bli. En lärare uttrycker det på detta sätt

”Detta kommer påverka våra elever i framtiden det vill säga de som inte studerar vidare. Denna generation som går här nu kan bli de som blir de stora förlorarna”.

Några av respondenterna kunde se liknande effekter mellan denna finanskris och krisen på 1990-talet. Likt denna kris drogs det in mycket extra resurser. Specialpedagogen från Centrumskolan, som då arbetade med vuxna, upplevde att situationen då var väldigt knackig. *”Jag vet vad som hände på grundskolan, jag vet att de var då man drog in en massa special lärare, massa extra resurser i skolorna och detta ledde till att det gick mycket sämre för eleverna efteråt”.* Det var flera som efteråt fick läsa upp sina ämnen i eller läsa in hela gymnasiet menar hon. Kuratorn på Centrumskolan menar istället att denna finanskris känns större men mer oförutsägbar. Skolsköterskan på Nordostskolan menar att likheten finns i sättet individen påverkas. Man blir mer mån om att spara, man vill inte slösa och detta menar skolsköterskan förvärrar krisen då det behövs rotation i det ekonomiska systemet för att få igång det. Detta kan direkt kopplas till den tidigare forskning, Välfärdsbokslutet, som vi använt i vår studie, där man såg att nedskärningarna som gjordes vid 1990-talskrisen försämrade förutsättningarna i grundskolan och gjorde att många inte klarade att få godkända betyg. Det drogs ner på extra stöd och resurser och antalet elever med försämrade betyg ökade.

I samtalet om vilka effekter som kunde uppstå beskrev också flera av respondenterna från Nordostskolan hur de upplever att många elever har tappat framtidshoppet. Flera av respondenterna menar också att det blir värre i finanskrisen när ungdomarna själva ser att många blir av med sina arbeten och att även de med utbildning får det svårt att finna jobb.

Lärare Nordostskolan *”Jag kan uppleva att de känner sig desillusionerade, de har tappat framtidshoppet, att man inte vet vad man kommer ut i för samhälle. Framförallt den grupp som inte är så studiemedvetna, utan de som vill börja jobba ser ju omgivningen bli arbetslös. De får ju inget arbete så varför plugga”.*

Allt fler ungdomar börjar förstå hur viktigt det är med utbildning, att utan en utbildning får man det svårt på arbetsmarknaden, beskriver en av respondenterna. *”Man ger lätt upp om man som elev har hackat sig igenom högstadiet och sen inser att det är minst 6-7 år kvar, då ger man lätt upp”* beskriver en av lärarna på Nordostskolan. Under intervjun ställdes följdfrågan om de inte tror att detta istället kan vara en form av motivation för eleverna, att man måste studera vidare för att klara det. Här menar de att föräldrarnas inställning är väldigt viktig för att kunna skapa motivation hos ungdomarna.

Genom det socialkonstruktionistiska perspektivet kan man här, återigen, förstå att ungdomarna och de vuxna kan ha olika sätt att förstå världen. Trots att de verkar uppfatta fenomenet finanskrisen på olika sätt, att finanskrisens allvar internaliserats, tagits till sig, på olika sätt hos ungdomarna och de vuxna, har de vuxna ändå en rimlig social konstruktion, definition, och förståelse om hur ungdomarna upplever ämnet. Detta skulle med socialkonstruktionismen kunna förstås genom att, trots de olika ”grupper” de tillhör och som präglar deras förståelsehorisont, tyder på att respondenterna har en mycket god kunskap om interaktioner och sociala processer som ungdomar möter i sin vardag. Detta är kanske inte så förvånande dock, då de arbetar och ingår i ungdomarnas interaktioner i skolan, men kan

samtidigt faktiskt styrka, det de säger om, att ungdomar, generellt sett, faktiskt inte internaliserar ett så stort fenomen som en finanskris. Trots att det är omdebatterat både i media och i övriga livet kan det vara så att de inte tar det till sig i den utsträckning, man skulle kunna låta sig tro, och låter sig oroas något nämnvärt. Men samtidigt ska vi vara medvetna om att detta är de vuxnas bild av ungdomarna, även om informanterna har stor kunskap om dem, ska man, som social konstruktionismen också menar, förhålla sig kritiskt till detta och vara medveten om att det inte måste vara på det sättet.

4:6 Lärdomar av en ekonomisk kris

Samtliga respondenter är överens om att skolan inte är rätt plats att spara pengar på. Barnen på skolorna är vår framtid och att spara pengar på skolan gör egentligen att man bara skjuter fram problemen och kostnaderna. Detta är något som de uppfattar hända under och efter 1990-talskrisen. Stora nedskärningar i skolan gjorde att eleverna blev utan det stöd de behövde vilket senare kom att ta sig uttryck i arbetslöshet och andra sociala problem som är mycket kostsamma för samhället.

Skolsköterska Nordostskolan: *”Deras behov krymper inte för att det samhällsekonomiska resurserna krymper...våra ungdomar är vår framtid och därmed är dom värda den bästa investeringen”*

Specialpedagogen Centrumskolan: *”Inte spara så på skolan...det är jätte allvarligt”*

Lärare Nordostskolan: *”Skolan är det sämsta stället att spara pengar på, då grundlägger du bara problem i framtiden. Hela samhället tjänar på att hålla skolan skadefri, det borde man tänka mer på”*

Kuratorn på Centrumskolan: *”Jaa, att prata, prata, prata, att känna gemenskap, att stötta dem som av olika skäl kanske hamnar i ekonomisk kris och skapa en god skolmiljö där man bryr sig om varandra...”*

Detta kan också kopplas till Välfärdsbokslutet där det visade sig att kostnaderna för socialbidrag ökade under och efter 1990-talskrisen. I takt med att arbetslösheten ökade steg kostnaderna och den psykiska ohälsan och otryggheten ökade.

En intressant sak som här, återigen, framträder är hur informanterna, som vi tolkar det, utifrån sin yrkesroll har olika sätt att se på temat med lärdomar efter en finanskris. Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan vi se hur deras sociala konstruktioner präglats av de rutinmässiga sociala processer, alltså i skolan som lärare och som kurator, de sociala interaktioner de deltar i och deras kunskap. Lärarna utifrån sin yrkesroll och som, till större del, berörs av de ekonomiska nedskärningarna, betonar den ekonomiska situationen. Kuratorn som arbetar mer med och närmare individen visar tydligt att den sociala situationen istället, för ekonomin, belyses. Krisen är redan här och genom att prata mycket om detta, skapa goda relationer och en god miljö samt att bry sig om varandra, kan vi hantera och göra det bästa av situationen.

4:7 Sammanfattning empiri

För att göra en sammanfattning av vår empiri kan vi se att ekonomin har väldigt stor betydelse för skolan. Respondenterna beskriver att skolan redan befunnit sig i en ekonomisk kris under en längre period och att de nu är oroliga över att det pga. finanskrisen har och förväntas bli ytterligare nedskärningar av resurser. Informanterna pratar om viktiga faktorer, i och utanför skolan, som främjar en god hälsa och utveckling. De uttrycker att effekterna av besparingarna gör att det i skolan blir svårt att tillgodose de behoven då skolmiljön och det pedagogiska arbetet försämras. Detta menar respondenterna vara oroväckande då det framförallt på lång sikt kan ge effekter hos ungdomarna.

När det gäller ungdomarnas situation i finanskrisen har flera av respondenterna generellt sett inte märkt av någon uttalad oro hos dem. Dock har en av respondenterna på den ena skolan tydligt märkt av en ökad oro hos ungdomarna som har ett tydligt samband med finanskrisen. På den andra skolan är intervjupersonerna mer fundersamma till om ungdomarna tagit till sig det. Samtliga uttrycker dock att ungdomarna på något sätt påverkats av finanskrisen.

5. Slutdiskussion

Barn och ungdomar är Sveriges framtid och skolan är deras ”arbetsplats”. Varför måste samhället skära ner på sin egen fortlevnad och framtid, är en fråga man ställer sig? När världen och vårt eget samhälle drabbas av en finanskris är det emellertid alltid någon som måste stå tillbaka och betala ett pris. Man kan dock diskutera hur samhället ska kunna ha resurser att täcka allas behov och vem som ska drabbas av besparingar och inte. Detta är en svår men viktig fråga som det inte finns några enkla svar och lösningar på. När det gäller ekonomi är det ofta frågan om ”här och nu”, kortsiktiga lösningar även om de som bestämmer (politiker etc.) säkert är medvetna om att det på lång sikt kan ligga samhället ”i fatet”.

Något som varit väldigt genomgående i empirin är hur viktig roll ekonomin spelar för skolan. Det har blivit väldigt tydligt i denna studie hur ekonomin påverkar skolan och det viktiga arbete som bedrivs där. Man pratar mycket om hur detta påverkar ungdomarna och att det faktum att det sparas in på skolan kan få långsiktiga effekter och leda till dyra kostnader för samhället. Enligt Valfärdsboksutredningen där man har studerat effekterna under och efter 1990-talskrisen, var det tydligt att ungdomar var en av de grupper som drabbades hårdast i följd av den ekonomiska krisen. Stora nedskärningar gjordes i skolan, och då speciellt grundskolan, vilket ledde till fler som inte fick godkända grundskolebetyg, vilket sedan följde med dem upp i vuxen ålder och försämrade deras utbildnings- och arbetsmöjligheter. Detta ledde också till ökad psykisk ohälsa och andra sociala problem. Våra informanter är oroliga för att detta nu ska upprepas om man, trots redan svår ekonomi, ska drabbas av ytterligare nedskärningar. Man menar att politikerna borde ha tagit lärdomar av den förra finanskrisen och de negativa konsekvenser som därefter uppstod, och inte spara mer pengar på skolan. Som vi redan diskuterat är detta ett mycket komplicerat fenomen som inte är lätt att hitta en lösning på, som är rättvis och där ingen förlorar. De allra flesta är säkert beredda att hålla med, att det är fel att göra besparingar på vår framtid, men hur vi ska kunna undvika detta är ett dilemma då ”alla måste dra sitt strå till stacken”?

På vilket sätt oroar då en finanskris barn och ungdomar? I undersökning från Novus opinion, där man undersökte barn mellan 8 till 12 år, visar att barn faktiskt oroas av finanskrisen. När det gäller vår studie och hur högstadiungdomar reagerar kring finanskrisen och om de oroas av den, finns det heller inga enkla svar. På Centrumskolan har man inte märkt av att ungdomarna direkt oroas av krisen, medan man, åtminstone kuratorn, på Nordostskolan har erfarenhet av att ett flertal ungdomar uttalat sig om sin oro för vad som ska komma att hända i samband med finanskrisen. Som vi förklarat i analysen tror vi att detta till stor del har att göra med att de socioekonomiska förhållandena skiljer sig åt mellan stadsdelarna, och kanske inte har med själva ungdomarna som individer att göra. Detta är också den mest anmärkningsbara skillnaden mellan skolorna vi kunnat se i vår empiri men som inte är så förvånande, då stadsdelen i Centrum, jämfört med stadsdelen i förorten, inte kategoriseras som någon typisk del av Göteborg där majoriteten av invånarna är av ”arbetarklass”. Då vi använt oss av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv i analysen är det, som detta beskriver, viktigt att förhålla sig kritiskt till det man finner ”uppenbart”. Det är därför viktigt att påpeka att bara för att vår empiri säger oss att ungdomar, med undantag av vad respondenten på Nordostskolan erfarit, inte oroas speciellt mycket av finanskrisen, behöver det inte vara så.

Vilka samband har vi då kunnat se, i vår empiri, mellan barns hälsa och finanskrisen? När det gäller ungdomarnas hälsa har empirin sagt oss att våra informanter inte märkt några tydliga hälsoeffekter, förutom den oro som ungdomar uttryckt i Nordostskolan. Däremot har informanterna talat om faktorer som är viktiga för hälsan och utvecklingen. I korthet handlar det om en trygg och stabil hemsituation och goda relationer, en skola där man får utvecklas väl både socialt och kunskapsmässigt och som också erbjuder bra relationer till vuxna och kamrater och där man får bekräftelse samt det stöd man behöver. Får inte barnen detta tillgodosett kan det resultera i exempelvis psykiska och fysiska hälsoproblem, utåtagerande beteende, bristfällig samarbetsförmåga och bristfällig kunskapsnivå. När det gäller hemsituationen kan den naturligtvis påverkas av en finanskris. Det måste inte vara så att familjen själv direkt drabbas av arbetslöshet eller försämrad ekonomi, vilket givetvis i sådant fall kan få stora konsekvenser för hela familjen, både föräldrar och barn. Man kan tänka sig att om det finns en ovisshet om vad som kommer att hända, oro och stress osv. hos föräldrarna kan detta i sin tur projiceras till barnen eller försämma relationerna i familjen. Dessa slutsatser är precis som frågeställningen i sig av en mer allmän karaktär och just för de skolor vi undersökt har man inte märkt av så mycket av dessa konsekvenser som kan kopplas direkt till finanskrisen. Man är dock medveten och har en uppfattning om vad som kan hända och man befärrar att, tyvärr, kan dessa ”symptom” hos ungdomarna komma att öka, då man inte tror att skolan kommer att klara sig ifrån ytterligare nedskärningar.

På vilket sätt har finanskrisen, direkt eller indirekt, påverkat barnens livssituation och hur tror de professionella att barnen påverkas av finanskrisen? Hur finanskrisen har, direkt eller indirekt, påverkat barnens livssituation har vi gällande vår studie till viss del fått svar på och ovan besvarat. Som vi redan varit inne på är de slutsatser vi kan dra utifrån empirin att om inte familjen direkt drabbas eller riskerar att drabbas, verkar det utifrån respondenternas perspektiv inte som att ungdomarna drabbas, åtminstone inte så att det tydligt märks, i så stor utsträckning. Som vi tidigare sagt har de ungdomar som bor i förorten, och som förmodas ha finanskrisen ”närmare sig”, uttryckt oro för sin egen och familjens situation. Vi antyder därför att de kan känna en viss otrygghet i nuet och inför framtiden. Enligt samtliga respondenter har barnen påverkats av finanskrisen. Några av dem har drabbats av att föräldrar blivit arbetslösa men på Centrumskolan tror de inte att detta fått så stora efterverkningar för ungdomarna eftersom ungdomarna inte pratat mycket om det, utan mer nämnt det i förbifarten. På Nordostskolan tror man, och har fått erfara, att ungdomarna oroas och kan få en bristande framtidstro.

Konsekvenserna av nedskärningar i skolan drabbar den pedagogiska undervisningen, de sociala relationerna i skolan - framförallt mellan vuxna och elever - vilket resulterar i att ungdomarnas förutsättningar för kunskap, hälsa och god utveckling försämras. Man har tydligt poängterat i intervjuerna att detta på lång sikt kan få mycket allvarliga konsekvenser och är mycket oroväckande inför framtiden. Men kan man undvika att göra besparingar på skolan? Det tror vi är svårt. Frågan blir därmed hur man ska genomföra nedskärningar så att de drabbar eleverna så lite som möjligt.

När det gäller våra resultat, dvs. vad vi kommit fram till i studien, är ju detta fynd utifrån ett *observatörsperspektiv*, alltså utifrån lärare, kurator och annan skolpersonal. Vad ungdomarna egentligen tänker och känner vet dem bäst själva. Vidare forskning som inkluderar ungdomarnas direkta delaktighet som aktörer behövs för att kunna dra några säkra slutsatser.

5:1 Förslag på vidare forskning

Vi har i vår undersökning fått en inblick i hur högstadieungdomar kan påverkas vid en kris. Då finanskriser är något som är återkommande bör vi också veta mer om ämnet och hur det påverkar oss människor. Vi tycker att det hade varit väldigt intressant att forska vidare inom detta område genom en longitudinell forskningsstudie. En sådan undersökning skulle kunna göra att vi fick ett bredare perspektiv och bättre förståelse för just denna typ av problem eftersom man kan följa informanterna under en längre period. Det som kanske inte visar sig vara ett problem hos ungdomarna idag kan visa sig vara det längre fram i tiden. Denna form av undersökningsmetodik kan göras för att ta reda på vad barn tänker om ett visst fenomen över en längre tidsperiod, t.ex. från lågstadiet till gymnasiet. Longitudinella undersökningar är väldigt omfattande och tidskrävande men motiveras av att vi får mer kunskap om hur barn/ungdomar påverkas över tid och hur vi också kan hjälpa dem på bästa sätt. Joanna Giota skriver i Larsson (2005) om just detta och om hur vi skall se barn/ungdomar som subjekt och inte bara studieobjekt. Vi har i vår undersökning *inte* intervjuat ungdomarna själva, vilket kan vara både positivt och negativt i vissa avseenden skriver hon. Det absolut bästa, tycker vi, hade varit att göra en kombination av detta, dvs. att intervjua både experterna och ungdomarna själva. Detta skulle kunna bidra till att vår studie blivit mer dynamisk - då man undersöker problemet med hjälp av observatörer och aktörer samtidigt. Ett annat förslag på vidare forskning skulle kunna vara att man inte bara undersöker hur ungdomar påverkas i skolan, utan även i andra miljöer och sammanhang. Det skulle vara intressant att veta hur barnen påverkas i familjer där någon av föräldrarna mist sitt jobb. Då barn är vår framtid är det viktigt att forska inom områden som berör deras hälsa och utveckling. Att forska kring barn är att forska kring vår gemensamma framtid.

Referenser

Litteratur

Angelöw, Bosse/Jonsson, Thom (2000): *Introduktion till socialpsykologi (2:a uppl.)* Lund: Studentlitteratur

Bergkvist, Lars-Georg (2009): *Från bostadsbubbla till finanskris*. Utrikespolitiska Institutet

Bernler, Gunnar (red)/Cajvert, Lilja (1999): *Psykosocialt arbete: idéer och metoder*. Stockholm: Natur och kultur.

Cullberg, Johan (1990, 2004) *Kris och utveckling: en psykodynamisk och socialpsykiatrisk studie*. Stockholm NoK

Danske Bank – Novus Opinion (2009) *Danske Bank undersökning barn om ekonomin*

De Vylder, Stefan (1997): *Barn och ekonomisk politik*. Rädda Barnen.

Gustafsson, Andersson & Hansen (2000): *Prestationer och prestationsskillnader i 1990-talets skola. I Valfärd och skola, Kommittén Valfärdsbokslut.* (SOU 2000:39) Stockholm: Fritzes.

Havnesköld, Lars/Risholm Mothander, Pia (2002): *Utvecklingspsykologi: psykodynamisk teori i nya perspektiv*. Stockholm: Liber.

Helkama, Klaus/Myllyniemi, Rauni/Liebkind, Karmela (2000): *Socialpsykologi- en introduktion*. Författarna och Liber AB

Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Kvale, Steinar (1997+2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Payne, Malcolm (2002): *Modern teoribildning i socialt arbete*. Natur och Kultur

Schjodt, Borrik och Egeland, Thor Aage (1994): *Från systemteori till familjeterapi*. Lund: Studentlitteratur

Starrin, B. & Svensson, P-G. (red.) (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur

Svenning, Conny (2003): *Metodboken (5:e.uppl.)* Prinfo: Lorentz förlag

Thurén, Torsten (2007): *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber

Valfärdsbokslutet för 1990-talet, SOU 2001:79 (2001): *Statens offentliga utredningar*. Avs. Socialdepartementet; Slutbetänkande från Kommittén Valfärdsbokslut

Internet

<http://www.codex.vr.se/>

<http://www.ne.se/lang/hälsa>

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Barn> + <http://sv.wikipedia.org/wiki/Ungdomar>

<http://www.dn.se/ekonomi/finanskrisen-oroar-ocks-a-barnen-1.873942>

<http://www.dagensmedicin.se/nyheter/2008/10/10/psykisk-sjukdom-okar-i-fin/index.xml>

http://www.e24.se/pengar24/din-ekonomi/artikel_1343149.e24

<http://www.sr.se/sida/gruppsida.aspx?programid=3265&grupp=7586&artikel=2550996&sida=2>

http://svt.se/2.22620/1.1527581/socialbidragen-okar-kraftigt?lid=puff_1528491&lpos=lasmer

Bilaga 1

Intervjuguide

Inledande frågor

Vad betyder ordet kris för dig? Vad innebär det för dig?

När upplever du att finanskrisen började?

Hur tror du att finanskrisen har påverkat dig personligen? I privatlivet och arbetetplatsen.

Om ungdom/barn:

Hur upplever du ungdomarnas hälsa? Generellt och på skolan.

Har du märkt några förändringar under det senaste året? Vad kan det isåfall bero på?

Hur upplever du ungdomars livssituation i dagsläget? Hur dem har det? Stressigt? Lata? Etc.

Har du märkt några förändringar den senaste tiden/året?

1. Vilka faktorer i skolan upplever du, utifrån din erfarenhet, vara de viktigaste för att främja ungdomars hälsa och utveckling? (upplever du vara mest hälsofrämjande)

2. Vilka faktorer i den övriga livssituationen upplever du, utifrån din erfarenhet, vara de viktigaste för att främja ungdomars hälsa och utveckling?

Om, skolan som arbetsplats för eleverna, försämras, vad kan det innebära för problem för ungdomarnas hälsa och livssituation?

Har du någon uppfattning om ungdomar på skolan blivit direkt drabbade av finanskrisen? På vilket sätt i så fall?

Tror du att ungdomar har påverkats av finanskrisen? Hur, varför? Tror du att ungdomars hälsa och livssituation kommer att förändras under det kommande året som kan ha samband med finanskrisen?

Vad har du för uppfattning om ungdomars tankar/kunskap om finanskrisen? Har ungdomar direkt uttryckt några känslor rörande finanskrisen? Verkar de intresserade av ämnet?

Har skolan drabbats av finanskrisen, tex i form av sämre ekonomiska resurser? Hur kan detta i så fall påverka barnens situation? Om den inte drabbats – tror ni den kan göra det i framtiden? Eventuella effekter i framtiden!

Vilka skillnader tror du det kan finnas i barns sätt att hantera en sådan kris, utifrån åldersgrupp?

Har du märkt av några skillnader mellan killar och tjejers reaktioner? KÖN

Har du märkt av några skillnader mellan ungdomar med olika etnicitet?

Tycker ni det finns några likheter mellan denna kris och krisen på 90-talet? Vad har ni för uppfattning om hur den krisen påverkade ungdomar?

Vad kan vi ta för lärdomar och hur kan vi hjälpa ungdomar vid dessa typer av ekonomiska kriser?